

USAID
АЗ МАРДУМИ АМРИКО

ACTED
Agency for technical cooperation and development.

ТАДБИРҲОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ САМАРАНОКИИ СОҲАИ КИШОВАРЗӢ ДАР РОҲИ КОМӢБ ГАШТАН БА ТАЪМИНОТИ БЕХАТАРИИ ОЗУҚАВОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Апрели 2010

Таҳлили мазкур ба шарофати дастгирии мардуми Амрико бо воситаи Оҷонсии ИМА оид ба рушди байналмиллал (USAID) дар чаҳорҷӯбаи барномаи грантии Лоиҳаи USAID оид ба беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ ва инчунин дастгирии молиявии ташкилотҳои СЕСІ ва АСТЕД омода шудааст. Муаллифи таҳлили мазкур Ассоциатсияи Агробизнеси Тоҷикистон мебошад.

ТАДБИРҲОИ БАЛАНД
БАРДОШТАНИ
САМАРАНОКИИ СОҲАИ
КИШОВАРЗӢ ДАР РОҲИ КОМӢБ
ГАШТАН БА ТАЪМИНОТИ
БЕХАТАРИИ ОЗУҚАВОРӢ ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Ба мазмуни маводи мазкур муаллиф масъул мебошад ва ин маълумот метавонад бо фикри USAID ё ин ки Ҳукумати ИМА мувофиқат накунад.

МУНДАРИЧА

РЎИХАТИ ИХТИСОРАҲО	1
МУҚАДДИМА.....	2
§1. ТАҲЛИЛИ ҲОЛАТИ АМАЛИИ ҲОҶАГИҲОИ ДЕҲҚОНӢ-ФЕРМЕРӢ ВА ТАЪМИНОТГАРОНИ ВОСИТАҲОИ ИСТЕҲСОЛОТИ КИШОВАРЗӢ ДАР ТОҶИКИСТОН.....	3
§2. МУАЙЯНСОЗИИ МАСЪАЛАҲОИ АСОСИЕ, КИ РУШДИ КИШОВАРЗИРО БОЗМЕДОРАНД.	6
§3. ТАВСИФИ ҲУҚУҚИИ САНАДҲОИ МЕЪЁРӢ-ҲУҚУҚИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.....	10
§4. ТАВСИФИ ТАҶРИБАИ БАЙНАЛҲАЛҚИИ ДАВЛАТҲОИ ХОРИҶА ОИД БА ТАТБИҚИ ҲАҶМИ ААИ	14
§5. ДАЛЕЛҲОИ БОСАМАРИ ИҚТИСОДИИ КАМ КАРДАНИ ҲАҶМИ ААИ ҲАНГОМИ ВОРИД НАМУДАНИ ВОСИТАҲОИ ИСТЕҲСОЛОТИ КИШОВАРЗӢ.....	19
ХУЛОСА.....	24
ТАВСИЯҲО	25
ЗАМИМАИ № 1	27
ЗАМИМАИ № 2	29
ЗАМИМАИ № 3	30
ЗАМИМАИ № 4.....	31
ЗАМИМАИ № 5.....	32
ЗАМИМАИ № 6.....	33
ЗАМИМАИ № 7.....	37
ЗАМИМАИ № 8.....	40
РЎЙХАТИ САРЧАШМАҲОИ ИСТИФОДАШУДА.....	43

РӯИХАТИ ИХТИСОРАҶО

ААТ	Ассоиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон
КАС	Комплекси агросаноатӣ
КГ ҚТ	Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон
КА ҚТ	Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон
КГ ҚТ	Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВМКБ	Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон
ХДФ	Хочагии деҳқонӣ (фермерӣ)
Намояндагони КА	Хочагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва воридкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ
Воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ	Нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва воситаҳои кимиёвии ҳифзи растаниҳо
СУС	Созмони умумичаҳонии савдо
АГТ ва С	Ахдномаи генералӣ оид ба тарифҳо ва савдо
ҚТ	Ҷумҳурии Тоҷикистон

*Рушди соҳаи кишоварзӣ барои ташаккули
мустаҳкам ва босуръати иқтисодиёти мамлакат
асоси бозғатимод мегузорад¹*

Э. Раҳмон.

МУҚАДДИМА

Рушди соҳаи кишоварзӣ яке аз самтҳои асосии тараққиёт ва мустаҳкам намудани иқтисодиёти мамлакатро дарбар мегирад. Дар даҳҳо соли охир, комплекси агросаноатии Тоҷикистон якҷанд маротиба ислоҳоти мухталифро аз сар гузаронида, ба азнавсозӣ ва таҷдид рӯ ба рӯ гардид. Бо боварии қатъӣ наметавон гуфт, ки тадбирҳои андешидашуда чӣ нақшу мақом доранд. Ба ҳар ҳол, тағйироти муайян дар КАС рух доданд, вале на дар он ҳаҷми зарурие, ки барои барқарор намудани соҳаи кишоварзӣ муҳим мебошад. Мушкилоти соҳаи кишоварзӣ то ҳол ҳамчун яке аз масъалаҳои муҳим боқӣ мемонад. Соҳибкорони КАС ва мақомоти давлатӣ ҳар рӯз бо масъалаҳои бисёре дучор мешаванд, ки ба хоҷагии қишлоқ таъсири манфӣ расонида, раванди ташаккули онро бозмедоранд. Мавҷудияти муаммоҳои гуногун ин соҳаро на танҳо барои маблағгузори дохилӣ, балки барои сармоягузори хориҷӣ низ ҷалбнашаванда мегардонанд.

Тадқиқоти мазкур дар худ мақсади таҳқиқи тавсия ва нуқтаи назари пешини дигар ташкилотҳоро намегузорад. Бинобар ин, мутахассисони ААТ нуқтаи назари худ ва чорабиниҳоеро, ки татбиқи амалии онҳо барои мустаҳкам намудани иқтисодиёти мавҷудаи соҳаи кишоварзӣ ва рушди минбаъдаи он мусоидат мекунанд, пешниҳод менамоянд.

¹ Ниг.: Паёми Президенти ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҷТ (30. 04 2007 с.).

§1. ТАҲЛИЛИ ҲОЛАТИ АМАЛИИ ХОҶАГИҲОИ ДЕҲҚОНӢ-ФЕРМЕРӢ ВА ТАЪМИНОТГАРОНИ ВОСИТАҲОИ ИСТЕҲСОЛОТИ КИШОВАРӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

Баъди ба даст овардани истиқлолият, Ҷумҳурии Тоҷикистон, чун дигар кишварҳои ҷавон ба муаммоҳои зиёди иқтимоиву иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ рӯ ба рӯ гашт. Ба давлат зарурате пеш омад, ки барои баромадан аз ин ҳолат як қатор чораҳо андешад. Яке аз масоили муҳим ин ташкили иқтисодиёти мӯътадил ва мутобиқан ба нақшаи муайян ташаккулёбанда маҳсуб мешавад. Дар ин давр соҳаи кишоварзӣ, ҳамчун тамоми иқтисодиёт дар ҳолати саҳти бӯҳронӣ қарор дошт. Амалан ҳамаи колхозу совхозҳо муфлис шуда, норасоии: тухмӣ, нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимӣёвӣи ҳифзи растаниҳо ва техникаи кишоварзӣ ба мушоҳида мерасид. Чунин ҳолатро як қатор сабабҳои дигар низ ба вучуд меовард, ин қанда шудани муносибатҳои хоҷагдори бо ҷумҳурияҳои собиқ ИҶШС, қатъ шудани воридоти воситаҳои бучавӣ аз марказ (бучаи иттифоқӣ), ки 40%-и бучаи Тоҷикистонро ташкил менамуд, идомаи ҷанги шаҳрвандӣ ва бо суръати тез ихтисоршавии маҷмӯи маҳсулоти дохила.

Яке аз тадбирҳои танзими ҳолати ба пешомада, ин ба ихтиёри колхозу совхозҳо додани мустақилияти пурра буд. Фаъолияти мустақилона ин маънои онро дорад, ки хоҷаги аз ягон тараф ёрии моддӣ бе бозгашт нагирифта, балки худ ба қарорҳои қабулкардаи худ ба шакли моли ҷавобгу мебошад, хоҷагидориро муносибан ба маблағи дар ҳисоби худ дошта пеш мебарад. Дар шароити вусъатёбии муносибати бозоргони амалҳои хоҷагидори бо нишондодҳои мустақилияти пурраи иқтисоди ва озодии юридикӣ ҳангоми қабули муносибати фаъолияти хоҷагидори, ба истифодаи манбаҳо, ҳаҷми маҳсулоти истеҳсолмешуда ва наргузори маҳсулотро бе даҳолати давлат мустақилона қабул менамояд. Аз ҳамин сабаб барои нигоҳ доштани соҳаи кишоварзӣ аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қабули қарор дар бораи гузаронидани ислоҳоти замин, пешбинӣ шуд, ки ислоҳот имконият медиҳад, соҳаи кишоварзиро аз бӯҳрон раҳо дода, дар замина барои таъсиси иқтисодиёти мӯътадил, рақобатпазир ва устувор мусоидат намояд. Барои муваффақ шудан ба мақсади пешгузошта, ислоҳот ба комёбии вазифаҳои зерин равона гардида буд:

- Муҳайё сохтани шароити яхелаи баробарҳуқуқ, барои рушди хоҷагидорӣ новобаста аз шакли моликияти заминистифодабарандагон
- таъсиси иқтисодиёти бисёрсоҳа
- самаранок истифодабурдани замин² ва муҳофизати он.

Аз аввали гузаронидани ислоҳот, маҷмӯи тадбирҳои гуногуни байнисоҳавӣ андешида шуд, тадбиқи амалии он, барои анҷоми қорҳои зерин мусоидат менамуд: яқум, дар оянда боздоштани вайроншавии соҳаи кишоварзӣ, дуввум, барои мустаҳкам намудан ва рушди даврагии он мусоидат намояд. Моҳиятан дар мамлакат гузариш аз иқтисодиёти маъмурӣ-фармонфармой ба таъсиси муносибатҳои бозоргонӣ сурат гирифт, ки дар он нақши асосӣ ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) гузошта шуд. Онҳо ворисони ҳуқуқии азнавташкилшудаи колхозу совхозҳо гардиданд. Қайд намудан зарур аст, ки дар қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои тӯлонӣ ҳуди мафҳуми «хоҷагии фермерӣ» вучуд надошт.

Айни ҳол дар қонунгузори ҷорӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин фаҳмиш барои хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) муқаррар шудааст. Дар он субъектҳои мустақили хоҷагидорӣ фаъолияти худро ҳамчун соҳибкор бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба амал мебароранд, ки фаъолити соҳибқорӣ онҳо аз меҳнати як шахс, аъзоёни як оила ё ғуруҳи одамон, ки фаъолиятшонро дар якҷоягии як китъаи замин ва ё дар якҷоягии моликияти ба онҳо тааллуқдошта иҷро менамоянд. Барои рушди соҳаи кишоварзӣ, қабули санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ аҳамияти муҳим дорад. Вобаста ба ин қайд менамоем қабули Қонуни ҚТ

² Қонуни ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ислоҳоти замин»

«Дар бораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)»-ро, аз 10 май соли 2002 № 48 ки ҳоло бе эътибор мебошад ва Қонуни нави ҶТ «Дар бораи хоҷагиҳои деҳқонӣ» аз 19 май соли 2009 № 526, ки ҳоло ҷаъолияти хоҷагиҳоро ба танзим мебарорад. Қонуни мазкур ташкили хоҷагиҳои фермериро бо нишондоди зерин муайян менамояд:

- хоҷагии деҳқонии инфиродӣ, ки ҷаъолияти соҳибкории меҳнати як шахсро инкиос менамояд;
- хоҷагии деҳқонии оилави, ки дар он ҷаъолияти қорӣ, дар шакли соҳибкории оилавӣ бо моликияти якҷоя ба роҳ монда мешавад;
- хоҷагии деҳқонии коллективӣ, ки дар шакли рафоқати оддӣ ва дар асоси саҳми умумии моликият таъсис ёфта, бо шартнома дар бораи ҷаъолияти якҷоя асоснок шудааст.

Интиҳоби шакли ташкилӣ-ҳуқуқӣ барои рушди хоҷагии фермерӣ аҳамияти муҳим дорад, вале кадом шакли ҳуқуқиро интиҳоб накунад ҳадафҳои он ба даст овардани даромадро ифода мекунад ё ба амал баровардани ҷаъолияти соҳибқорӣ мебошанд, бетағир хоҳанд монд³.

Аз рӯи маълумоти Кумитаи давлатии омили назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон шумораи умумии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)-и таъсисёфта дар соли 2008 бештар 30000 ададро ташкил намуд. ҳамин тавр, мо метавонем гӯем, ки ислоҳоти замин, аз солҳои 90-ум сар карда то имрӯз давом дорад. Чунон ки вақт нишон дод, хато намешавад агар гӯем, ки мустақилияти ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дода шуда, бе пешниҳоди дастгирии мустаҳками молиявӣ онҳо, барои устувор намудани соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодиёт мусоидат карда наметавонад.⁴

Айни замон, мисли солҳои пеш хоҷагиҳои фермерӣ мушкилоти гуногун доранд, ки барои рушди онҳо монеаи бисёре вучуд доранд. Масалан, нарасидани нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣ муҳофизати растаниҳо, зиёд шудани ўҳдадорихои қарзии фермерҳо ва ғайра. Уайричашмдошт чунин ҳолат дар ҳаҷм ва сифати маҳсулоти истеҳсолшуда ва нархи он бетаъсир наметавонад. Ба ҳолати зерин тавачҷӯх зоҳир мекунам: ҳаҷми маҳсулоти кишоварзии дар дохили мамлакат истеҳсолшаванда барои таъмини талаботи аҳолии Тоҷикистон кофӣ намебошад. Аз ин рӯ қисми асосии бозорро молҳои кишоварзии хориҷӣ ташкил медиҳад.

Соҳаи кишоварзӣ бинобар камдаромад буданаш барои маблағгузори хориҷӣ соҳаи камчалбшавандаи иқтисодиёти Тоҷикистон ҳисоб меёбад. Аммо ба ин нигоҳ накарда ин соҳа яке аз шохаҳои муҳими иқтисодиёти Тоҷикистон ба шумор меравад, ки инкишоф доданаш ноғузир аст. Дар деҳот қисми зиёди аҳолии мамлакат зиндагӣ мекунад. Масалан, аз рӯи маълумоти охири Кумитаи давлатии омили назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2002 дар деҳот аз чор се ҳиссаи аҳолии умр ба сар мебард.

Вобаста ба ин сектори кишоварзӣ соҳаи зараровар буда, бисёре аз фермерҳо аз сабаби набудани имконияти гирифтани даромади мўътадил ва музди кофӣ, барои таъмини оила маҷбур мешаванд, ки оилаҳои худро гузошта, барои қор ба дигар давлатҳо раванд. Ин ҳолат на ба инкишофи соҳаи кишоварзӣ балки ба фаношавии он оварда расонида камбизоатии мардумро дар деҳот зиёд менамояд. Аз ин рӯ вазифаи асосии давлат ин таъмини баландтарини мароми соҳаи кишоварзӣ мебошад, ҳам барои қалби маблағгузори хориҷӣ ва ҳам барои қалби деҳқони оддӣ ба ин соҳа.

Бисёре аз ширкатҳои ватанӣ ва хориҷӣ - инвесторҳо, бо воситаи бастанӣ аҳдномаҳои фучерӣ қўшиш мекунад, ки ба хоҷагиҳои фермерӣ қўмак намуда, соҳаи кишоварзӣ

³Кодекси граждани ҷумҳурии Тоҷикистон дар моддаи 2 қисми 3 ҷаъолияти соҳибқориро муайян кардааст. Мутобиқи моддаи зикршуда ҷаъолияти соҳибқорӣ: ҷаъолияти мустақилонае мебошад, ки дар асоси таваккули ҷаъолият барои гирифтани даромад равона шуда аз истифодаи моликият, фуруши мол, иҷрои қорҳо ва хизматрасонӣ ба шахсоне, ки бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ба қайд гирифта шудаанд, равона гардидааст.

⁴ Бо таҳлили дараҷаи иқтисодиёт дар сектори кишоварзӣ нишон додани индекси маҳсулоти дохилии кишоварзӣ (Замимаи № 7) ва маҳсулоти дохилии дар соҳаи кишоварзӣ зарур аст (Замимаҳои №6, №5)

Тоҷикистонро боло бардоранд. Ёри асосии ширкатҳои фучерӣ дар пешниҳоди амволи зарурӣ бо роҳи қарздиҳӣ, расонидани хизматҳои маслиҳатӣ, таъминот бо тухмӣ, нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растанӣ, ки ба онҳо фермерҳо ниёз доранд, суръат мегирад. Дар лаҳзаи гузаронидани таҳқиқоти мазкур дар Тоҷикистон беш аз 70 ташкилоти воридгар ба қайд гирифта шудааст, ки бо хоҷагиҳои фермерӣ ҳамкориҳои зич доранд. Ба кӯшишҳои, ки ширкатҳои фучерӣ анҷом медиҳанд, нигоҳ накарда онҳо низ ҳамчун фермерҳо ба мушкилоти зиёд рӯ ба рӯ мешаванд. Ба шумори масъалаҳои муҳим, ки ба онҳо воридкунандагони воситаҳои кишоварзӣ рӯ ба рӯ мешаванд, масъалаҳои мушкилоти кашонидани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ дар Тоҷикистон, баланд будани дараҷаи пардохти боҷ ва андозаи гумрукӣ, мушкилот ва давомнокии ба расмиятдарории ҳуҷҷатҳои иҷозатдиҳанда барои фуруши воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ дохил мешаванд. Ба ҳолати нокифоя ва пӯшида будани ахбор дар бораи дараҷа ва хизматрасонии мақомоти давлатӣ ба намояндагони КА таваҷҷӯҳи махсус зоҳир менамоем.⁵ Мавҷудияти ҳолати зикршуда ба он оварда мерасонад, ки ҳамаи чораҳои андешидани ширкатҳои фучерӣ барои расонидани кӯмак ба хоҷагиҳои фермерӣ бенатиҷа мемонанд.

Қайд кардан ба маврид аст, ки дар Тоҷикистон соҳаи махсуси саноати ба истеҳсоли нуриҳои минералӣ ва воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растанӣҳо машғул шаванда, кофӣ нестанд. Яке аз сабабҳо дар он ифода мешавад, ки дар Тоҷикистон захираҳои ашёи хом барои коркард мавҷуд нест. Маълум аст, ки воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растанӣҳо, нуриҳои минералӣ (махсусан нуриҳои калийӣ ва фосфорӣ), ҳамчунин тухмӣ воситаҳои асосии фаъолияти хоҷагиҳои фермерӣ махсуб мешаванд.

Чунин ҳолат барои рушди хоҷагии фермерӣ аз чанд ҷиҳат таъсири манфӣ мерасонад. Фермерҳо маҷбуранд, ки воситаҳои истеҳсолоти кишоварзиро аз фурушандагоне харидорӣ намоянд, ки онро бо роҳи ғайриқонунӣ ворид мекунанд. Дар раванди гузаронидани санҷиш беш аз 70 % пурсидашудагон қайд намуданд, ки фурушандагон ягон ҳел маълумот дар бораи моли фурухташаванда пешниҳод намекунанд (масалан: дар бораи сифати ҳифзи воситаҳои кимиёвӣ, нуриҳои минералӣ). Чунин амали фурушандагон пеш аз ҳама ҳолате пеш меорад, ки онҳо барои фуруш ягон ҳуҷҷати иҷозатдиҳандаро надоранд, аммо хоҷагиҳо маҷбуранд онро харидорӣ намоянд. Дар натиҷаи истифода набурдани воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растанӣҳо аз ҳашароти зараррасон ва бемориҳои гуногуни растанӣҳо хоҷагиҳо зарар мебинанд. онҳо часто получают отказы от й защиты, минеральных удобрений)

Дар фосилаи чанд соли охир хоҷагиҳои фермерӣ дар ҳолати душвор ва мураккаб қарор доранд, ки ин на танҳо ба рушди дохилии онҳо, балки ба ташаккули иқтисодиёти Тоҷикистон таъсири манфӣ мерасонад.

⁵ Дар бораи мушкилоти мавҷудае, ки бо онҳо таъминкунандагони воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ бархӯрд мешаванд, муфассалтар дар фаслҳои оянда сухан хоҳад рафт.

§2. МУАЙЯНСОЗИИ МАСЪАЛАҲОИ АСОСИЕ, КИ РУШДИ КИШОВАРЗИРО БОЗМЕДОРАНД.

Бо мақсади муайян кардани мушкилоти асосие, ки хоҷагиҳои фермерӣ ва воридкунандагони воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ дучор мешаванд, бо намояндагони соҳаи кишоварзӣ дар вилоятҳои Суғду Хатлон ва Бадахшони Кӯҳӣ пурсиш гузаронида шуд. Шумораи умумии пурсидашудагон 572 нафар соҳибкорро⁶ ташкил дод, ки аз ҷумла онҳо хоҷагиҳои фермерӣ – 547 адад, воридкунандагони воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ - 25 нафарро ташкил дод. Дар чараёни таҳлили пурсишномаҳо мушкилоти асосие, ки бо онҳо намояндагони КАС дучор мешаванд, муқаррар карда шуд. Ҳамаи мушкилоти муқарраргардидаро ба ду гурӯҳи асосӣ ҷудо намудан мумкин аст. Ба гурӯҳи аввал мушкилоте дохил мешаванд, ки ба онҳо мустақиман хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дучор мешаванд. Ба гурӯҳи дуввум мушкилоте шомиланд, ки воридкунандагони воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ рӯ ба рӯ мешаванд. Аз рӯи натиҷаҳои пурсиши гузаронидашуда дар хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) маълум мешавад, ки онҳо дар чараёни ба амал баровардани фаъолияти соҳибкорӣ бо масъалаҳои вомехӯранд, ки ба рушди минбаъдашон таъсири манфӣ мерасонад. Муаммоҳои нисбатан паҳнгардида ва ҳаллаш мушкил, инҳоянд:

1. **Норасоии воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растаниҳо**⁷. Солҳои охир дар Тоҷикистон чорабиниҳои агротехникӣ, махсусан коркарди кимиёвӣ боғ ва ангурзор ба муқобили бемориҳо ва зараррасонандагон суръат нагирифтааст. Мисолҳои зиёде шаҳодат медиҳанд, ки сабаби ҳосили паст доштани боғ ва тоқзорҳо, паҳншавии намудҳои гуногуни бемориҳои сирояткунандаи бактериавӣ, вирусӣ ва зиёд шудани шумораи зараррасонандагон мебошад.⁸ Пешниҳод мешавад, ки ба Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи мубориза бар зидди касалиҳо ва ҳашароти зараррасони боғу тоқзори Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010» аз 4 июли соли 2006 №290 эътибор дода шавад. Дар Барнома натиҷаҳои таҳлили ҳолати боғу тоқзорҳо нишон дода шудааст, ки мутобиқи он, дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ, вобаста ба шароити иқлим ва намуди дарахтон, беш аз 20 намуди беморӣ ва 55 намуди зараррасонандагон паҳн шудаанд. Аз ҷумлаи паҳншудатарин инҳоянд: бемории кирмзании себу нок, пажмурдашавӣ, тобхӯрии баргҳои шафтолу, оидиуми ангур, пӯсидашавии ситрусҳо, саратони сиёҳи бактериалӣ; аз зараррасонандагон – кирми себхӯр, шапараки тухмӣ, сарсӯзанаки туркистонӣ, кирми пойғафси зардолу, ширинча ва ҳашароти дарахти нок, ширинчаи барг, кирми ангур ва ғайра.

Дар натиҷаи бемориҳои растаниҳо ва ҳуҷуми ҳашарот хоҷагиҳои фермерӣ ҳамасола то 50% маҳсулоти истеҳсолмешударо аз даст медиҳанд. Аз ин рӯ зиёд шудани истеҳсоли мева ва ангур, баланд бардоштани ҳосилнокӣ ва беҳдошти сифати онҳо бе истифодаи воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растаниҳо ғайриимкон аст. Дар 10-15 соли охир дар қаламравии ҷумҳурӣ коркарди воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растаниҳо гузаронида нашудааст, ки ин ба рушди афзудани шумораи зараррасонандагон ва зиёд гардидани сарчашмаҳои бемориҳои сирояткунанда мусоидат мекунад. Сабаби асосии паҳн шудани бемориҳо ва зараррасонандагон нокифоя будани маблағ, қиммат шудани нархи воситаҳои кимиёвӣ ҳифзи растаниҳо, сӯзишворӣ ва техникаи махсус мебошанд.

Маълум мешавад, ки ҳангоми истифодаи воситаҳои муосири кимиёвӣ ҳифзи растаниҳо хоҷагиҳои фермерӣ метавонанд, ки маҳсулоти босифат истеҳсол намојанд ва ин албатта даромади хуб ҳам медиҳад. Ба ҳисоби миёна хоҷагии

⁶Намунаи пурсишнома дар замимаҳои № 5, № 6 мавҷуд аст

⁷Ба ин муаммо 98%-и пурсидашудагон посух гуфтанд.

⁸Қарори ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи мубориза бар зидди касалиҳо ва ҳашароти зараррасони боғу тоқзори ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010», аз 4 июли 2006 с. № 290.

фермерӣ барои ба даст овардани воситаҳои кимиёвӣ хифзи растаниҳо барои 1га ҳамасола аз 100 то 300 доллари ИМА сарф мекунад⁹.

2. Мушкилоти дигаре, ки хоҷагиҳои фермерӣ ба он рӯ ба рӯ мешаванд, **нарасидани нуриҳои минералӣ ва органикӣ** мебошад¹⁰. Ба фермерҳо зарур аст, ки барои гирифтани ҳосили баланд бояд ба таркиби ҳок нуриҳои минералӣ ҳамроҳ намоянд (ҳоки ҳосилхез ба вучуд оваранд)¹¹. Бояд қайд кард, ки нуриҳои минералии аз ҳама талаботи зиёддошта, нуриҳои фосфордор ва калийдор мебошанд. Дар ҷараёни мулоқот бо хоҷагиҳои фермерӣ қайд гардид, ки барои ҳосилхезии ҳок ба ҳисоби миёна ба ҳар 1га аз 500 то 700 доллари ИМА сарф мешаванд. Дар сурати қиммат будани нуриҳои минералӣ бисёр хоҷагиҳои фермерӣ онро пайдо карда натавониста, бештар аз пайи ҷустани нуриҳои минералии арзон мешаванд ва харидори менамоянд, ки сифати паст доранд. Дар ҷунин ҳолат хоҷагиҳои фермерӣ маҷбур ҳастанд, ки ба «бозори сиёҳ» муроҷиат намоянд. Ба таври махсус қайд кардан зарур аст, ки дар натиҷаи аз меёр кам истифодаи нуриҳои органикӣ ва минералӣ камшавии ҳаҷми моддаҳои органикӣ дар таркиби ҳок камшуда, ҳосилхезии заминро паст мегардонад.¹²
3. Норасоии тухмиҳои хушсифат.¹³ Хоҷагиҳои фермерӣ барои харидории тухмиҳои хушсифат низ ба мушкилиҳо рӯ ба рӯ мешаванд. Тоҷикистон бо он, ки шароити хуби иқлим ва мавқеи ҷуғрофӣ мувофиқ дорад, метавонад парвариши бисёре аз анвои маҳсулоти кишоварзиро, ки на танҳо дар бозори дохилии мамлакат, балки берун аз он харидори зиёд доранд, ба роҳ монанд. Ба таври мисол бо истифодаи ҳолати вучуд дошта парвариши лаблабуи қандро ба роҳ монда аз он истеҳсоли шакарро ҷорӣ кардан мумкин, ки ин ҳоло ҳиссаи калони ҳаҷми воридотро дарбар мегирад, ғайр аз ин ташкили парвариши офтобпараст барои тақони истеҳсоли рағани офтобпараст, истифодаи партови онро барои ӯроки ҷорво мешавад.
4. Сифати заминҳо. ҳангоми таҷдиди колхозу совхозҳо ба бисёре аз хоҷагиҳои фермерӣ заминҳои лалмӣ ё камоб дода шуданд. Заминҳои кишоварзии обӣ дар Тоҷикистон ба миқдори кофӣ вучуд надорад. Бо назардошти ҷароғоҳ ҳаҷми умумии онҳо танҳо 4,57 миллион гектарро ташкил менамояд, аз ҷумла заминҳои киштшаванда ҳамагӣ 0,7 миллион га ё 0,11 га ба ҳар сари аҳоли рост меояд. Заминҳои ҳосилдиҳанда, ки дар онҳо қисми асосии маҳсулоти кишоварзӣ истеҳсол мешавад, ба сари аҳоли 0,08 га мерасад.¹⁴
5. Мавҷуд набудани техникаи махсуси кишоварзӣ¹⁵. Ҷунонки маълумотҳои оморӣ шаҳодат медиҳанд, шумораи тракторҳо ҳамасола кам мешаванд.¹⁶ Аз соли 1992 дар Тоҷикистон азнавсозии техникаҳои кишоварзӣ амалӣ нашудааст. Солҳои зиёд аст, ки дар соҳаи кишоварзӣ коркарди кимиёвӣ тавассути ҳавопаймоҳои АН-2 гузаронида нашудааст. Аз ин рӯ фермерҳо техникаҳои кӯҳнаро, ки дар давраи Шӯравӣ истеҳсол шудаанд, ба иҷора мегиранд. Хоҷагиҳои деҳқоние, ки аз ӯҳдаи иҷора гирифтани ин техника намебароянд, маҷбуранд ин корҳоро бо роҳи дастӣ (тавассути бел ва каланд) иҷро намоянд. Зарурати коркарди махсуси кимиёвӣ растаниҳо низ ҷой дорад.

⁹ Маблаи харчшаванда аз гуногуншакли воситаҳои кимиёвӣ хифзи растаниҳои дастрасшаванда вобаста аст.

¹⁰Ба ин масъала ба беш аз 89 % -и ниёзмандон пурсиш гузаронида шуд. Дар замимаи № 3 ҷадвали дар бораи шумораи нуриҳои минералӣ ва органикӣ барои таъмини ҳосилнокии зироати кишоварзӣ ҷудошаванда ҷой гирифтааст.

¹¹ Қонуни ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими давлатии ҳосилнокии заминҳои таъиноти кишоварзӣ»

¹² Қарори Ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 марти соли 2004 № 86 «Оид ба Барномаи рушди иқтисодии ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2015»

¹³Ба ин масъала 69 % -и пурсидашудагон тавачҷӯх зоҳир намуданд.

¹⁴ Қарори Ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи 2002 с. № 209. Қисми 4.6.

¹⁵ Ба ин масъала 75 % -и пурсидашудагон тавачҷӯх зоҳир намуданд. Дар Замимаи №4 ҷадвали шумораи умумии тракторҳо, комбайнҳои ҳосилҷамъоваранда ва дигар техника нишон дода шудааст.

¹⁶ Муфассалтар дар ин бора нигаред ба Замимаи № 4.

6. Муаммои таъминоти об¹⁷. Ноҳияҳои вилояти Суғд мисоли Конибодом, Исфара, Ашт, Истаравшан дорои заминҳои зиёди обёринашаванда ё танқисии обёрӣ доранд. Дар ин минтақаҳо то 385 ҳазор га замини қорамро деҳқонон истифода бурда, аз сабаби норасоии об дар вақти зарурӣ, маҳсулоти кишоварзӣ гирифта наметавонанд. Заминҳои киштзор дар ҳудуди мамлакат 32,1% -ро ташкил медиҳад, қисми боқимондаи заминҳо барои истифодаи кишоварзӣ мутобиқ нестанд.¹⁸ Барои таҷҳизонидани дастгоҳҳои обкашӣ ё таъсиси хатҳои обдиҳанда, ҳазорҳо доллар зарур аст, ки хоҷагиҳои фермерӣ ин маблағро надоранд. Дар натиҷаи набудани воситаҳои пулӣ барои гузоштани таҷҳизоти зарурӣ қисми зиёди заминҳо аз истифода берун мемонанд. Агар заминҳои ҳосилхез бо об ва нуриҳои минералӣ пурра таъмин карда шаванд, масоҳати заминҳои обӣ зиёд мешавад. Дар навбати худ ин барои афзудани ҳосилнокии зироати кишоварзӣ боис мегардад¹⁹ ва дар маҷмӯъ ин қорҳо барои барқарорсозӣ ва мустақкам намудани соҳаи кишоварзии Тоҷикистон мусоидат хоҳад кард.

Хоҷагиҳои фермерие, ки ба захираҳои обӣ дастрасӣ доранд, бо муаммои дигаре рӯ ба рӯ мешаванд, ки ин дараҷаи баланди пардохти маблағи истифодаи об мебошад. Ба ҳисоби миёна истифодабарандагон қайд мекунанд, ки ҳамасола онҳо дар ҳаҷми аз 300 то 500 сомонӣ маблағ барои обёрии 1га замин сарф мекунанд, вале заминро ҳамагӣ 5-6 моҳ дар як сол самаранок истифода мекунанд.

7. Муаммои навбатӣ норасоии мутахассисони хоҷагии қишлоқ мебошад. Тақсими қолхоз ва совхозҳо ба якҷанд хоҷагиҳои деҳқонӣ ва фермерии мустақил, ки ба норасоии мутахассисон (агроном, химик - кишоварз ва ғайра) оварда расонид, ки ин низ барои рӯёнидани миқдор ва сифати ҳосил таъсири манфӣ расонид.
8. Мушкилот дар гирифтани қарзҳо²⁰ (шумораи бисёри ҳуҷҷатҳои талабшаванда ва дараҷаи баланди фоизҳои бонкӣ). Аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ барои гирифтани қарз ба сифати гарав дар назди бонкҳо молу мулки шахсиро мегуздоранд. Онҳо барои ин манзили зистро нархгузорӣ (арзиши манзилро қорхонаҳои маҳсус муайян менамоянд) карда баъд қарзи бонкӣ мегиранд.
9. Мушкилот дар ҷараёни гирифтани²¹ сертификати ҳуқуқи истифодаи замин. Мавҷудияти ин муаммоҳо аз анҷом наёфтани ислоҳоти қорӣ дар соҳаи кишоварзии мамлакат шаҳодат медиҳад²².
10. Қарзҳои²³ қорхонаҳои кишоварзии таҷдидшуда миёни хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва дигар шаклҳои хоҷагидорӣ дар асоси онҳо таъсисёфта мутаносибан бо қитъаи замини гирифтаи онҳо тақсим мешавад²⁴. ҳамин тавр, хоҷагиҳои фермерӣ ба фаъолияти соҳибқорӣ оғоз накарда, ӯҳдадорҳои қарзиро соҳиб мешаванд.

Дар таҳқиқоти мазкур муаммоҳои муҳиме, ки бо онҳо хоҷагиҳои фермерӣ бармехӯранд, нишон дода шудаанд. Мавҷудияти муаммоҳои зикршуда ба фаъолияти мӯътадили соҳаи кишоварзӣ таъсир мерасонад ва соҳаи асосии иқтисодиётро камдаромад мегардонад.

Дар ҷараёни гузаронидани пурсиш миёни воридкунандагони воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ маълум шуд, ки онҳо низ чун фермерҳо ба як қатор муаммоҳо рӯ ба рӯ ҳастанд. Муаммои асосӣ ба фикри онҳо пардохти дараҷаи баланди ААИ мебошад, ки

¹⁷ Ба ин масъала 38 %-и пурсидашудагон тавачҷӯх зоҳир намуданд..

¹⁸ . Қарори ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 марти соли 2004 № 86 «Оид ба Барномаи рушди иқтисодии ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2015» (п.2.3.) тасдиқ шудааст

¹⁹ Ниг.: Қарори ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи «Барномаи рушди соҳаи қоркарди маҳсулоти кишоварзӣ дар ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007-2015» аз 02.12.2006 с. № 516

²⁰ Ба ин масъала 27 % -и пурсидашудагон тавачҷӯх зоҳир намуданд.

²¹ Ба ин масъала 44% -и пурсидашудагон тавачҷӯх зоҳир намуданд

²² Қарори ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таҷдиди сохтори қорхонаҳо ва ташкилотҳои кишоварзӣ дар давраи солҳои 2002-2005.» аз 01.10.2002 с. № 385

²³ Ба ин масъала 82% -и пурсидашудагон тавачҷӯх зоҳир намуданд.

²⁴Ниг.: Фармони Президенти ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи механизми танзими қарзҳои қорхонаву ташкилотҳои кишоварзии азнавсохта ва азнавтасдиқодашуда» аз 15 апрели 2003 с. № 1054

ҳаҷми умумии он 18% аз арзиши умумии амволро ташкил мекунад. Бар замми ин пардохти боҷи гумрукӣ, дигар пардохтҳои гумрукӣ²⁵ ва мушкилот дар ҷараёни гирифтани ҳуҷҷатҳои иҷозатномадиҳанда мебошад.

Таъминкунандагон кӯшиш мекунанд, ки ба хоҷагиҳои фермерӣ маҳсулоти ба онҳо лозимаро бо нархҳои дастрас пешниҳод намоянд. Гоҳо аз сабаби хароҷоти зиёди молиявӣ ва сарфи вақт ин корро қарда наметавонанд. ҳолате ба миён меояд, ки аз як тараф барои пурра қардани бӯча ва бо мақсади ҳифзи бозори дохилӣ, давлат боҷҳои баланди гумрукӣ пешбинӣ менамояд. Воридкунандагон боҷи давлатиро пардохт намуда маҷбуранд ба нархи бор ҳаҷми хароҷоти худро илова намоянд. Аз тарафи дигар, нархи баланд ва қам будани намуди маҳсулот барои қонё гардонидани талаботи хоҷагии фермерӣ мувофиқ нест. ҳамин тавр, фермерҳо моҳиятан зарари зиёд дида, дар ин ҳолат тамоми хароҷот бар дӯши онҳо меафтад.

²⁵ Маълумоти нисбатан муфассалро дар бораи намуд ва ҳаҷми боҷҳо ҳангоми қашонидани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзиро метавонед дар қисмати иқтисодии таҳқиқот ба даст оваред.

§3. ТАВСИФИ ҲУҚУҚИИ САНАДҲОИ МЕЪЁРӢ-ҲУҚУҚИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ААИ аз соли 1992 ҷорӣ шуда, андоз аз гардиш ва андоз аз фурӯшро иваз кард. ҳоло ААИ дар қатори андозҳои гумруки ва аксизӣ сарчашмаи асосии манбаи даромади буҷаи ҷумҳуриявӣ ҳисоб мешавад. (ҳиссаи ААИ дар нақшаи буҷаи давлатӣ барои соли 2010 1,8 млрд сомонӣ ё 58 %-пешбинӣ шудааст. Дар маҷмӯъ ҳамаи андозҳои воридшаванда 2,9 млрд сомониро дар бар мегирад.) Қонунҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор талаботҳои ҳатмиро пешбинӣ кардааст, ки бояд соҳибкор хангоми ворид намудани маҳсулот онҳоро иҷро намояд. Яке аз ин талаботҳо пардохти андоз аз арзиши иловашуда мебошад. Андози мазкур хангоми воридот ба ҳудуди гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта мешавад.²⁶ Новобаста ба он ки воридоти амволро қонунгузории гумруки танзим менамояд, қисми пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва дигар намудҳои андоз дар қонунгузории андози Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб гирифта мешавад. Таваҷҷӯҳ зоҳир менамоем, ки мутобиқи Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон андоз аз арзиши иловашуда ба гурӯҳи андозҳои умумидавлатӣ дохил мешавад. Зеро вай андози ғайри мустақим низ мебошад. Бояд қайд кард, ки андоз аз арзиши иловашуда дар аксари давлатҳои иқтисодиёти бозоргонӣ дошта андози ғайримустақим ба ҳисоб рафта, дар системаи андозҳои мамлакатҳои муосир ба вучуд омадааст (бори аввал дар Фаронса соли 1958 ҷорӣ гардид). Паҳншавии ин навъи андоз бо намуни он вобаста аст, ки дар муқоиса бо дигар намуни андозҳо, давлат қисми даромадро дар ҳар давраи истехсоли ва тақсимот новобаста аз шумораи истехсолкунандагони фосилавӣ мегирад. Ин андоз барои ба вучуд омадани даромади буҷа ва таносуби нарх ва дар ниҳояти кор ба рушди иқтисодиёти мамлакат таъсир мерасонад.

Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар моддаи 201 қ.3. қоидаҳои умумиро чунин нишон додааст: «**ҳамаи ашхосе ки, воридоти амволи андоздихандаро ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал мебароранд, андозсупорандагони ААИ оид ба чунин навъи воридот ба ҳисоб мераванд**». Ҳуди моҳияи инстиутҳои андоз аз арзиши иловашуда онро ифода мекунад, ки ин навъи андоз ба арзиши захираи барои истехсоли маҳсулоти гирифташуда гузошта мешавад (иҷрои кор, хизматрасонӣ). ҳамчун андози ғайримустақим, андоз аз арзиши иловашуда шакли ворид ба буҷаро дар сурати ворид кардани қисми арзиши иловашуда, ки дар ҳамаи давраҳои истехсолот ва расонидани бор то харидор ифода мекунад, дорад. Дар маънии иқтисодӣ арзиши иловашуда ҳамчун фарқияти байни арзиши моли фурӯхташаванда (кор, хизматрасонӣ) ва арзиши хароҷоти моддӣ, ба истехсолот ва гардиш масраф шудааст, фаҳмида мешавад.

Аммо ҳадафи андозбандӣ на арзиши иловашуда, балки амалиёти ҳақиқии фурӯши мол (кор, хизматрасонӣ) дар дохили Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз он ҷумла воридоти маҳсулот ба ҳудуди гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Дар ин ҳолат асоси андоз барои ҳисоби ААИ бо назардошти ҳамаи даромадҳои андозсупоранда, ки ба ҳисобҳо оид ба пардохти ин маҳсулот дар шакли пулӣ ё молӣ ва вобаста ба хусусиятҳои фурӯши моли аз ҷониби тарафҳо ба амал омада муайян карда мешавад.

Бо ин мақсад дастури махсус бо номи «Дар бораи тартиби ҳисоб ва пардохти андоз аз арзиши иловашуда» кор карда баромад шуд, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 18.06.1999 сол тасдиқ гаштааст.

ААИ ба он гурӯҳи андозҳое дохил мешавад, ки дар Тоҷикистон нисбатан шоҳаи васеъ дошта аз қоидаҳои умумии андоз бо шумораи фаҳмиши зиёд фарқият дорад, ки бо онҳо бевосита ба тартиби чамъоварии андоз алоқамандӣ дорад. Вобаста ба ин ААИ яке аз андозҳои мураккаб, барои фаҳмиш ва чамъоварӣ мушкил буда, дар вақти ҳисоб ва пардохти он андозсупорандагон ба хатогиҳо роҳ медиҳанд.

²⁶Ниг.: ба моддаи 340-и кодекси Гумрукии ҷумҳурии Тоҷикистон.

Бегуфтугӯ тағирот ва иловаҳои қабулшуда дар танзими муносибатҳои ҳуқуқии андоз равшани муайян дорад, гоҳо тавозуни онҳо ҳолати начандон соддаро барои андозсупорандагон эҷод мекунад, ки он бо нуқтаҳои қонунгузори андоз дучор мекунад, ки на танҳо шарҳи муфассалро талаб мекунанд, балки ба таҳрири қонунгузорӣ аз лаҳзаи қабул ниёз доранд.

Қайд кардан зарур аст, ки барои гурӯҳи муайяни амвол қонунгузор имкониятҳои озод намудан аз пардохти ААИ-ро пешбинӣ мекунад. Масалан, моддаи 211-и Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон намудҳои воридро мушаххас менамояд, ки онҳо аз пардохти ААИ озод карда мешаванд. Дар бораи озодкунӣ аз ААИ сухан карда, қонунгузор пешбинӣ менамояд, ки амалиёти андозсупорӣ ва арзиши он, ба гардиши андозии андозсупорандагон дохил карда намешавад, аммо амалиёти воридоти маҳсулоти аз ААИ озодкардашуда, ба арзиши воридоти андозбандӣ ҳамроҳ карда намешаванд. Моддаи мазкури Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд соҳаҳои иқтисодӣро, ки воридоти маҳсулотҳо, қисман аз пардохти ААИ озод мебошанд, дарбар мегирад. Барои таҳқиқ ва муқоиса соҳаҳои тиб ва кишоварзӣ дида мебароем. Дар мисоли соҳаи тиб озод намудан аз ААИ : доруворӣ, таҷҳизоти тиббӣ, дорусозӣ ва воситаҳои техникаи тиббӣ пешбинӣ шудаанд, дар соҳаи кишоварзӣ : воридоти техникаи кишоварзӣ, мутобиқи рӯйхати пешбинишудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон озод мебошанд. Қайд намудан зарур аст, ки танҳо Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқи муайян намудани рӯйхати озод кардан аз ААИ-ро дорад. Дар ин ҳолат вазорат ва сохторҳои соҳавӣ ба сифати ташаббускор ба Ҳукумат рӯйхати амволеро, ки ба фикри онҳо бояд аз ААИ озод карда шаванд, пешниҳод менамоянд.

Сараввал мақсад аз озод кардани воридоти техникаи кишоварзӣ аз ААИ якҷанд сабабҳои низ ифода мекард. Ба ақидаи мутахассисони Ассотсиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон инҳо:

1. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷуд набудани истехсолоти махсуси техникаи кишоварзӣи ватанӣ (тракторҳо, комбайнҳо ва қисмҳои эҳтиётӣ)
2. Норасоии техникаи кишоварзӣ барои хоҷагиҳои фермерӣ²⁷.

Аз ҳамин сабаб техникаи кишоварзӣ ҳангоми ворид кардан ба Тоҷикистон аз ААИ барои озод кардан пешбинӣ шуда буд. Имтиёзҳои пешниҳодшуда дар намуди озод кардан аз ААИ аз як қатор омилҳое, ки боиси мустаҳкам ва пурқувват шудани соҳаҳои дахлдори иқтисодӣ мегарданд, шаҳодат медиҳанд. Дар ҷумҳурӣ таҷрибаи бисёрсола ва хуби озод кардани амвол аз ААИ мавҷуд аст. Масалан, яке аз мисолҳои равшан: Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 ноябри соли 2007 №591 «Дар бораи тасдиқи номгӯи, воридоти дастгоҳҳои истехсоли технологӣ ва қисмҳои эҳтиётӣи онҳо», ки барои зиёд кардани фонди оинномавӣ ва таҷҳизонидани коргоҳ равона шудаанд, қабул гардид, ки аз пардохти андози арзиши иловашуда ва бочи гумруки озод карда шудаанд. Дувум Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи рӯйхати доруворӣ, таҷҳизоти тиббӣ, дорусозӣ, дастгоҳҳои тиббӣ, ки воридоти онҳо аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва бочи гумруки озод карда шудааст» аз 3 май 2006 с. № 193, мебошад, ки барои мустаҳкам намудани соҳаи тиб, баланд бардоштани дараҷаи воридоти доруворӣи сертификатдор ва босифат боис гардидааст, Мақсаднок мебуд ба ин аҳамият дода шавад. Таҳлили муқоисавии ҳар ду соҳаро муфассал дида мебароем. Бо боварӣ пешниҳод намудан мумкин аст, ки аз ААИ озод намудани воситаҳои истехсолоти кишоварзӣ (нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣи ҳифзи растаниҳо ва тухмиҳои дараҷаи гуногун) ба рушди соҳаи кишоварзӣ таъсири мусбӣ мерасонад.

Дар ҷараёни муқоисаи соҳаҳои тандурустӣ ва кишоварзӣ қайд кардан зарур аст, ки онҳо амалан дар як мавқеъ қарор доштанд. Масалан:

²⁷ Қайд бояд кард, ки бо Қарори ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри 2007 с. № 489 рӯйхати техникаи кишоварзӣро, ки воридоти он аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ҳангоми ворид кардан ба ҷумҳурии Тоҷикистон, озод карда шудааст, тасдиқ намудааст. Ба рӯйхати он тавассути Замимаи № 7 шинос шудан мумкин аст.

№ Соҳаи тандурустӣ

Соҳаи кишоварзӣ

1. Мавҷуд набудани заводҳои барориши доруворӣ дар Тоҷикистон
Дар шароити кунунӣ қисми зиёди воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ аз сабаби баланд будани ҳаҷми андоз бо роҳи ғайриқонунӣ ворид карда мешаванд.
2. Дар шароити вучуд доштани ҳаҷми ААИ, воридоти ғайриқонунии доруворӣ ба мушоҳида мерасид
Соҳаи кишоварзӣ барои коргарон ва ҳам барои инвесторон ҳамчун соҳаи камчалбшаванда ба ҳисоб меравад.
3. Аз рӯзи озод намудан аз пардохти ААИ шумораи соҳибкорон, воридкунандагони доруворӣ зиёд гардид, ки ин боиси рушди соҳаи тандурустӣ гашт.
Аз сабаби музди кам ҳамасола мутахассисонӣ ботаҷрибаро аз соҳаи кишоварзи мераванд медиҳад.
4. Даромаднокии ширкатҳое, ки дар соҳаи тандурустӣ кор мекунанд афзуд, ин барои баланд бардоштани музди меҳнати кормандон, таъсиси ҷойҳои нави корӣ, зиёд шудани ҳаҷми пардохти дигар навъҳои андоз мусоидат кард.

Дар ҷараёни кашонидани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ – соҳибкорон ба хароҷоти бисёри молиявӣ рӯ ба рӯ мешаванд²⁸. Ҳангоми муқоисаи Кодекси андоз ва Кодекси гумрук мебинем, ки моддаи 211-и Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қисми муайян бо моддаи 345-и Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқат дорад.

Дар кодекси гумрукӣ намудҳои алоҳидаи маҳсулот аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ озоданд. Бо мақсади сабуки додан ба корхонаҳо оиди андозбандӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомали Раҳмон, дар муроҷиатномаи солонаи худ аз 15 апрели соли 2009 Ҳукумати Ҷумҳуриро барои кам кардани ҳаҷми ААИ аз 20% ба 18% ва андоз аз даромадро аз 25% то 15% барои намудҳои алоҳидаи соҳаи иқтисодӣ вазифадор кард. Супориши мазкур бо қабули қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оиди даровардани тағирот ба кодекси андози ҚТ» аз 19 май соли 2009, ҳалли худро ёфт. Ғайр аз ин роҳбарони мақомоти иҷроияи давлатӣ вазифадор карда шуданд, ки онҳо ба корбарии хоҷагиҳои деҳқонӣ аз даҳлат намудан худдорӣ намуда ба онҳо барои дастгирии техникаи кишоварзӣ, тухмӣ ва нуриҳои минералӣ кӯмак расонанд. Ҳаҷми андозҳои ғайримустақим 78% ҳаҷми даромади буҷаи Тоҷикистонро, ташкил менамояд, ки ин аз баъзе давлатҳои ИДМ зиёд мебошад (Ўзбекистон 51%, Беларус 54% ва Руссия 56%), бинобар ин маҷмӯи чораҳои ситонидани андозро, барои дастгирии тижорати соҳибкороми миллӣ ҷорӣ кард. Таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки бекор кардани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ аз ААИ, ба афзудани таҳкурсии андозбандӣ ва сабукии ҳисобӣ ва банақшагирии андозбандӣ оварда мерасонад. Дар шароити бӯҳрони иқтисодии ҷаҳонӣ, муфлисшавии корхонаҳои калон ва ихтисори қувваи корӣ дида мешавад. Мамлакатҳои тараққиқардаи роҳи халосиро аз бӯҳрони иқтисодӣ бо дастгирии соҳаҳои асосии иқтисодӣ, раванқи соҳаи кишоварзӣ ва истеҳсолот равона намояд.

²⁸ Муфассал дар ин бора нигоҳ кунед ба қисми таҳлили иқтисодӣ

Қайд кардан зарур аст, ки 12 январӣ соли 2005 Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 13 «Дар бораи пешниҳоди имтиёзи пардохти боҷи гумрукӣ ва андоз аз арзиши иловашуда ба субъектҳои фаъолияти иқтисодии байналхалқӣ, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон сӯзишворӣ, нуриҳои минералӣ ва захримиқатҳоро тавассути аҳдномаҳои фучерӣ - форвардӣ ворид мекунанд» ба имзо расид. Мувофиқи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон банди 1, пешбинӣ мешавад, ки субъектҳои фаъолияти иқтисодии байналхалқӣ, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон сӯзишворӣ, нуриҳои минералӣ ва захримиқатҳоро тавассути аҳдномаҳои фучерӣ - форвардӣ ворид мекунанд ба мӯҳлати то 6 моҳ аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ озод карда мешаванд. Имтиёзи пешниҳодшуда оид ба пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ дастгирии хубе аз ҷониби давлат нисбат ба таъминкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ мансуб мешавад.²⁹ Баробари ин, имтиёз ба нархгузори маҳсулоти кишоварзӣ фуруҳташаванда таъсир намерасонад, яъне шумораи зарарҳои расида ва хароҷотҳо бетаъғир мемонад.

Яке аз роҳҳои баромад аз ҳолати ба амаломеда, ки таъсири муфид ба рушди хоҷагии қишлоқ бояд расонд, иловаҳо ба Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Дар моддаи 211 п.5, махсусан баъд аз калимаи, «воридоти техникаи кишоварзӣ», зарур аст, ки ибораи «ва воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ (нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣ ва ҳифзи растаниҳо, тухмӣ)» ворид карда шавад.

²⁹Ба ин масъала аҳамият зоҳир мекунем, ки имтиёзи мазкур ба ҳамаи соҳибкорон-таъминкунандагон дода намешавад, фақат ба он ташкилотҳое, ки дар замима аз ҷониби ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид шудаанд.

§4. ТАВСИФИ ТАҶРИБАИ БАЙНАЛҲАЛҚИИ ДАВЛАТҲОИ ХОРИҶА ОИД БА ТАТБИҚИ ҲАҶМИ ААИ

Ҷумҳурии Тоҷикистон бисёре аз шартномаҳои байналхалқиро, ки ба ҳамкорӣ бо дигар давлатҳо оид ба рушд ва мустаҳкам намудани иқтисодӣ рағбат шудаанд, имзо кардааст. Тоҷикистон узви ташкилотҳои мухталифи байналхалқӣ мебошад. Қайд кардан зарур аст, ки дар доираи мамлакатҳои ИДМ Тоҷикистон аъзои Иттифоқи гумрукӣ мебошад. Барои мустаҳкам намудан ва мутобикгардонии рағбатҳои иқтисодии миёни давлатҳои аъзо ба иттифоқ ҳамаи чораҳо татбиқ менамояд. Дар доираи иттифоқи Гумрукӣ, Тоҷикистон як қатор аҳдноҳои байнидавлатӣ бо ҷумҳурияҳои Беларус, Қазоқистон, Федератсияи Русия ва дигар давлатҳо барои рушди дучонибаи муносибатҳои иқтисодӣ ба имзо расонидааст. Тоҷикистон оид ба ҳамроҳсозии қонунгузорӣ, дар соҳаи танзими фаъолияти иқтисодии байналхалқӣ қабул ва ба ҳукми қонунӣ даровардани як қатор санадҳои қонунгузорӣ чораҳо андешид.

Бояд зикр намуд, ки дар бисёр кодексҳои қабулнамукаи кишварҳои ИДМ меъёрҳои ҳуқуқие мавҷуданд, ки шаҳодати рушди фазои ягонаи ҳуқуқӣ миёни давлатҳо мебошанд. Бисёре аз Кодексҳои гумрукӣ дар худ ишораҳоеро ҷой додаанд, ки ҳангоми ворид кардани бор ба мамлакат аз пардохти андоз аз ААИ озод карда шудаанд. Худи ҳамон вақт дар ҳамаи кодексҳо қайд шудааст, ки дар ҳолати зарурӣ мақомоти ваколатдори давлатӣ ҳуқуқи муайян кардани рӯйхати иловагии амволеро, ки ба назари онҳо зарурати озод намудани онҳо аз пардохти ААИ мавҷуд аст, дорад. Дар бораи ҳаҷми пардохти ААИ сухан карда, қайд бояд кард, ки ҳар як давлат мустақилона дараҷаеро ба назари вай мувофиқ аст, қабул мекунад. Вобаста ба ин ба «Аҳднома оид ба принципҳои ягонаи ҷамъоварии андозҳои ғайримустақим барои тижорати яқҷояи давлатҳои аъзо оид ба таъсиси фазои ягонаи иқтисодӣ», таваҷҷӯҳ менамоем, ки қонибҳои он Федератсияи Русия, Ҷумҳурии Беларус, Ҷумҳурии Қазоқистон ва Украина мебошанд. Моддаи 3-и ин Аҳднома ба принциби ҷамъоварии андозҳои ғайримустақим ҳангоми воридот мебошад, аз ҷумла дар он қайд шудааст, ки «Амволи аз ҳудуди гумрукии яке аз тарафҳо ба ҳудуди гумрукии давлати дигар воридшуда ба андози ғайримустақим тааллуқ дошта, он ба ихтиёри давлати воридкунанда мутобики қонунгузории ҳамон давлат мегузарад». Аз рӯи моҳияти худ чунин ифода ба таври мустақим онро ифода мекунад, ки худ давлат вобаста аз дараҷаи рушди иқтисодии худ ҳаҷми андози мустақимро муайян мекунад (аз он ҷумла андоз аз арзиши иловашударо). ҳаҷми ААИ-и ҷамъоварандаро ҳангоми ворид намудани воситаҳои истеҳсоли кишоварзӣ таҳлил намуда, ҳамаи давлатҳо шартан ба се гурӯҳи асосӣ тақсим намудан мумкин аст.

Ба гурӯҳи аввал давлатҳое ворид мешаванд, ки пурра воситаҳои истеҳсолоти кишоварзиро ҳангоми воридот аз пардохти ААИ озод намудаанд ё ҳаҷми онро то 10% муқаррар намудаанд. Ба ин гурӯҳ мамлакатҳои зерин дохил мешаванд:

- Ҷумҳурии Қирғизистон – аз пардохти ААИ пурра озод намудааст.
- Ҷумҳурии Ўзбекистон дараҷаи сифрии ААИ-ро аз 1 июли 1998с то 24.02.2006 с. қабул намуд.
- Фаронса 5,5% муқаррар намудааст.
- Ҷумҳурии Лаҳистон (Польша) ҳаҷми 7% -ро муқаррар намуд ва ғ.
- Ба гурӯҳи дувум мамлакатҳое дохил мешаванд, ки ҳаҷми ААИ-ро аз 10% то 15% муқаррар намудаанд. Ба ин гурӯҳ дохил мешаванд:
- Ветнам - ҳаҷми ААИ-ро ба андозаи 10% муқаррар намудааст.
- Корея – 10% ААИ муқаррар намудааст.
- Ҳиндустон-12,5%

- Қазоқистон-12%

Ба гурӯҳи саввум мамлакатҳое ворид мешаванд, ки ҳаҷми ААИ-ро ба андозаи аз 15% то 20% муқаррар намудаанд. Ба ин гурӯҳ дохил мешаванд:

- Ҷумҳурии Тоҷикистон– 18% ААИ
- Ҷумҳурии Гурҷистон– 18% ААИ
- Федератсияи Русия – 18% ААИ

Ба ин масъала аҳамият додан зарур аст, ки ҳаҷми муқаррар намудаи ААИ-ро дар Қазоқистон бо хоҳиши намояндагони КАС дар фурсатҳои наздик аз нав дида баромада мешавад. Аз мисолҳои оварда равшан мешавад, ҳаҷми ААИ дар Тоҷикистон, яке аз дараҷаҳои баландро на танҳо байни давлатҳои ИДМ, балки дар байни давлатҳои Аврупо низ ишғол менамояд.

Чунонки таҷрибаи байналхалқӣ нишон медиҳад, ҳаҷми АИИ аз як қатор омилҳо вобастагӣ дорад. Яке аз чунин омилҳо ҳифзи манфиатҳои истеҳсолкунандагони дохилӣ аз ҷониби давлат мебошад. Масалан, дар Федератсияи Русия як қатор заводҳои фабрикаҳои доранд, ки ба истеҳсоли нуриҳои минералӣ ва воситаҳои кимиёвии ҳифзи растаниҳо машғул мебошанд. Маҳсулоти истеҳсолнамудаи ин заводҳо барои бо пуррагӣ таъмин намудани талаботи КАС кофӣ буда, бар замми ин бештар таҷрибаи содироти маҳсулоти кишоварзӣ аз Русия ба дигар давлатҳо, аз ҷумла давлатҳои Осиёи Миёна паҳн шудааст. Федератсияи Русия бо соҳиб будан ба захираҳои бои табиӣ метавонад, ки корхонаҳои саноатии худро бо шумораи зарурии захираҳо таъмин намуда, ҳаҷми зарурии воситаҳои истеҳсолоти кишоварзиро барои қонеъ гардонидани талаботи соҳаи кишоварзӣ истеҳсол намояд. Аҷиб нест, ки дар чунин ҳолат Русия бо соҳиб будан ба ҳамаи воситаҳои техникаӣ ва ҳаҷми ААИ-ро ба андозаи 18% муқаррар намудааст. ҳаҷми муқаррарнамуда аз як тараф барои ҳифзи истеҳсолкунандагони дохилӣ ва аз тарафи дигар барои мустақкам намудани содироти маҳсулоти кишоварзӣ мусоидат мекунад. Қазоқистон низ чун Федератсияи Русия дорони захираҳои дохилӣ ва имкониятҳои техникаӣ дошта барои рушди соҳаи саноатии истеҳсоли воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ мебошад. Баробари ин, Қазоқистон нисбат ба Русия ҳарчанд аз лиҳози рушди иқтисодӣ поинтар аст, аммо ААИ-ро ба андозаи 12% муқаррар намуд, ки дар қиёс аз Русия 6% кам аст.

Як қатор давлатҳои Аврупо, чун Фаронса ва Полша дараҷаҳои начандон баланди ААИ-ро муқаррар намудаанд. Ин маънои онро дорад, ки давлатҳои мазкур кӯшиш мекунанд, ки маблағгузориҳои хориҷиро барои рушди кишоварзӣ бо пешниҳоди имкониятҳо ба инвесторони хориҷӣ барои ҳамкории як ба як бо истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ (фермерҳо) ҷалб намоянд.

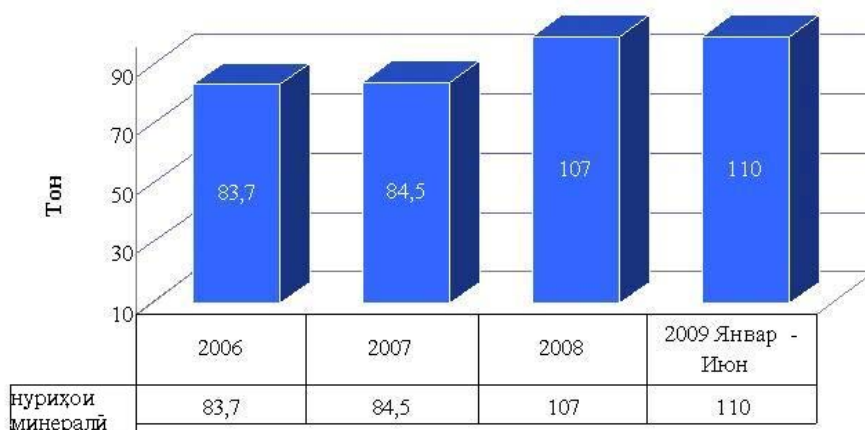
Намунаи барҷастаи ин ба андешаи мо таҷрибаи Ҷумҳурии Қирғизистон мебошад. Дар Қирғизистон чун дар Тоҷикистон муаммоҳои хеле монанд мавҷуд мебошад. Хоҷагии кишлоқи Қирғизистон, чунонки қоршиносони зиёд³⁰ таъкид мекунанд, ба нуриҳои минералӣ ва воситаҳои кимиёвии ҳифзи растаниҳо ниёз дошт. Дар Қирғизистон (чун дар Тоҷикистон) захираҳои истеҳсолоти саноати нуриҳои минералӣ ва воситаҳои кимиёвии ҳифзи растаниҳо мавҷуд нест ва ин норасогиро яке аз унсурҳои асосии дастгирӣ барои бозхонди ҳаҷми ААИ гардид. Дарҳости намояндагони КАС-и Қирғизистонро ба назар гирифта Ҳукумати Ҷумҳурии Қирғизистон қарор қабул намуд «Тадбирҳои муваққати баҳри дастгирии истеҳсолкунандагони соҳаи кишоварзӣ ва тахминоти онҳо бо нуриҳои минералӣ ва воситаҳои ҳифзи растани» дар асоси ин чораҷуӣ аз 14 май соли 2004 воридоти нуриҳои минералӣ ва воситаҳои ҳифзи растаниҳо аз ААИ бекор карда шуд.

Бо гузаштани 5 сол (аз 2004 то 2009), чунонки бисёре аз қоршиносони байналхалқӣ қайд менамоянд, беҳдошти соҳаи кишоварзии Қирғизистон ба мушоҳида расида, марҳилаҳои маблағгузориҳои хориҷӣ зиёд гардид ва ин барои ба миён омадани ҷойҳои нави қорӣ, гирифтани ҳаҷми зиёди маҳсулоти сифатнок ва ғайра асос шуд.

³⁰ Масалан: Ассотсиатсияи Агробизнесменҳои Қирғизистон «Жер Азыгы»

Як намунаи дигар метавонад таҷрибаи Ўзбекистон шавад, ки дар давоми 6 сол ААИ-ро бекор карда, ба рушд ва мустаҳкам гардидани соҳаи кишоварзӣ ноил шуд. Соҳибкорон ва аъзоёни ААК қайд карданд, баъди аз ААИ озод намудан, сохтумони корхонаҳои якҷояву хурди истеҳсоли заҳрхимикатҳо ва ҳаҷми воридоти нуриҳои минералӣ якҷанд карата афзуд. ҳоло соҳибкорони қирғиз нуриҳои минералиро аз дигар ҷумҳуриҳо ворид намуда ба Тоҷикистон амчун миёнарав содирот менамоянд.

Ҳаҷми нуриҳои минералии ба Қирғизистон ворид шуда

Аз таҳлили ҳаҷми андозии аз арзиши иловашуда дидан мумкин аст, ки фоизи он на танҳо ба ҳолати рушди иқтисодии мамлакатҳо аҳамияти муҳим дорад, балки аз ҳама омилҳои асосӣ ҳосилнокии ҳок низ мебошад.

Бо мавҷудияти мисолҳои хуб дар рушди хоҷагии қишлоқ дар мамлакатҳои ҷун Қирғизистон, ки ҳамсоия наздики Тоҷикистон мебошад, имкониятҳои истифодаи таҷрибаи онҳо барои рушди соҳаи кишоварзӣ дар Тоҷикистон мавҷуд аст. Бо гузаронидани муқоисаи шартии мамлакатҳои номбаршуда қайд менамоем, ки муаммоҳои бисёри ба ҳам монанд ба мушоҳида мерасанд, ки бисёре аз онҳо дар Қирғизистон баъди озод намудан аз ААИ-и воридоти истеҳсолоти кишоварзӣ ҳалли худро ёфт. Дар мамлакатҳои тараққикарда низ соҳаи кишоварзӣ ба монанди дигар соҳаҳо андозбандӣ мешавад. Ва дар навбати худ ҷун расмият ба соҳаи кишоварзӣ андозии имтиёзнок пешбинӣ шудааст, ба монанди: речай махсуси андозбандӣ бо хусусиятҳои истеҳсолот: мавсими будани он, вобастагӣ аз таъсири табиӣ обу ҳаво, бартариҳои истеҳсолкунандагони хурди оилавӣ. Сиёсати андоз дар соҳаи кишоварзӣ ба ҳалли мушкилиҳои ҳаматарафа равона карда шуда воситаи маблағғундориро мақсад надорад, чи хеле, ки баъзеҳо ақида доранд. Бо истифодаи меъёрҳои андоз намудҳои фаъолият ҳавасманд ва ё маҳдуд карда мешаванд, (ҳавасмандии чорачӯҳои оиди ҳифзи табиат дар бисёр ҳолатҳо), таъсири андоз ба сохтори соҳаи кишоварзӣ (андозии имтиёзнок барои маблағгузориҳои замин, парвариши чорво ва як қатор дигар чорачӯҳои ба муттаҳидсозии истеҳсолоти кишоварзӣ ва воридоти маблағҳои ғайри кишоварзӣ дар ИМА соли 1970 сабаб гардид) Хоҷагии қишлоқ на танҳо ба дараҷаи андоз ва аз усулҳои андозбандии низ вобастагӣ дорад. ҳаҷми замин тағирнаёбанда мебошад, бинобар ин афзудани андозии замин ба даромади буча замониро нишон медиҳад, баракс андозбандии нуриҳои минералии ба камшавии истифодабарии инҳо оварда мерасонад. Бовучуди ин сабуқӣ дар андозбандии соҳаи кишоварзӣ дар амал ҳамчун як намуди кӯмак дида намешавад, ба нодурустии савдои ҷаҳонӣ мерасонад, бинобар ин аз созишномаи Марокаш ва Уругвай ТҶС (Ташкилоти ҷаҳонии савдо) ва АГТ ва С (Аҳдномаи генералӣ оид ба тарифҳо ва савдо) дар соҳаи кишоварзӣ бароварда шудааст.

Қонун ва пешниҳодоти ААИ фарқияти байни маблағи нархи харид ва фурӯшро дар бар мегирад. Корхонаҳои доимо амалкунанда ҳамеша маҳсулот мехарад ва мефурӯшад, андозро ба фурӯшанда пардохт менамояд, маҳсулотро мефурӯшад ва андозро аз харидор мегирад фарқияти байни андози пардохт ва фурӯшро ба буҷа пардохт менамояд.

Дар Федератсияи Русия ба корхонаҳои мавсими амалкунанда, истисно пешбинӣ шудааст, онҳо метавонанд маблағи андози ба фурӯшанда пардохт кардари ба гардиши истеҳсоли ворид карда бо буҷа ҳисоббаробаркунӣ менамоянд (фурӯши маҳсулотро интизор намешаванд). Аз гуфтаҳо бар меояд, ки ААИ муваққатан то мӯҳлати муайян таваккуф гузоштан мумкин. Ин оқилона мебошад корхонаҳои мавсимӣ ашёи бисёрро якбора захира менамоянд ва барои ин маблағи калон сарф мекунанд. Ҳукумати Федератсияи Русия қарори №225 аз 15 март соли 1993 дар бораи «Тасдиқи номгуӣи корхонаҳо, ки маҳсулот ва ашёро мавсимӣ мехаранд», бо мақсади ААИ муайян кард. Номгуӣи ташкилотҳо муайян карда шуд, хоҷагиҳои фермерӣ-деҳқонӣ хоҷагиҳои миёнарав, хоҷагиҳои захиракунанда, коркарди маҳсулот, хоҷагиҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, тухмии кишти, корхонаҳои мубориза бо ёрии ҳашароти ғайриҷидаовар, ташкилотҳои истеҳсолкунандаи маводҳои биологии байторӣ ва хоҷагиҳои ёрирасони онҳо. Ин воситаи андозбанди низ як намуди кӯмакро аз тарафи давлат дар бар мегирад ва ин шаклро дар Ҷумҳурии мо низ тадбиқ кардан мумкин аст.

Дар солҳои охир Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ворид шудани Тоҷикистон ба Ташкилоти ҷаҳонии савдо кӯшиш ба харҷ медиҳад. Вобаста ба ин, мақсаднок аст қайд намоем, ки масъалаи андозҳои ғайримустақим дар маркази тавачҷӯҳи Созмони ҷаҳонии савдо (СҶС) қарор дорад, ки аз рӯи қоида ба объекти андозситонӣ ва лаҳзаҳои ивази амвол ва хизматрасонӣ алоқманд мебошад.³¹ Дар ҳуҷҷатҳои СҶС мафҳуми «андозҳои ғайри мустақим» асосан дар меъёрҳои истифода мешавад, ки мақсади онҳо ба маҳдудкунии ин ё он савдои байналхалқиро дарбар мегирад, яке аз онҳо андозҳои ғайри мустақим мебошад. Аз он ҷумла ба шумораи ААИ бо мақсади ТҶС навъи ААИ, аксизҳо ва дигар андозҳо, ба ғайр аз андозҳои мустақим ва бочҳои воридотӣ дохил мешаванд. Андозҳои ғайримустақим ҳамчун андозҳо аз амвол ва хизматрасонӣ, ба истеҳсолоти маҳсулот дохил карда шуда, чун андозҳои бисёрдараҷа дар марҳилаҳои истеҳсолот дида мешаванд.

Дар преамбулаи аҳдномаи Генералӣ оид ба тариф ва савдо (АГТС) аз соли 1947 миёни вазифаҳои аҳднома аз ҷумла ҷалби пурра ба истифодаи пурраи захираҳо дар тамоми ҷаҳон, васеъ гардонидани истеҳсолот ва иваз намудани амвол қайд шудааст. **Рушди иқтисодиёт ва ивази амвол бо мавҷудияти монеаҳои савдо оштинопазир аст.** Барои ҳамин преамбулаи АГТС – и соли 1947 давлатҳои манфиатдорро барои ба даст овардани мақсад барои гуфтушуниди дучониба ва манфиатовар, ки барои паст кардани тариф ва дигар монеаҳои савдо равона шудаанд, даъват мекунад. Чунин ҳолат амали онро ифода мекунад, ки вақте Тоҷикистон ба СҶС ворид мешавад, зарурати дида баромадани андозҳои мавҷуда ва бочҳои гумрукӣ пеш меояд. Ассотсиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон пешниҳод мекунад, ки иқтисодиёти Тоҷикистонро наметавон якбора ба меъёрҳои ҷаҳонӣ гузаронид, зеро ин мумкин аст, ки ба иқтисодиёти дохилии Тоҷикистон таъсири манфӣ расонад.

Аммо чораҳои аввалиндараҷа гузаронидан зарур аст. Аз аввал маълум, ки афзоиши ҳаҷми андозҳо ба камшудани ҷамъоварии андоз оварда расонида, тижоратро маҷбур месозад, ки ба фаъолияти маҳфӣ гузарад. Фаъолияти маҳфӣ барои тараққиёти иқтисодиёт ва ҷалби маблағгузорӣ монеаҳои мерасонад. Сараввал бояд шароити мусоиди андозбандиро таъмин кард, баъд аз маҳсули тараққиёти истеҳсолот, тижорати соҳаи кишоварзӣ, ҷойҳои кори иловагӣ ва ба ғайри гардонидани буҷа ноил шудан мумкин.

Вобаста ба маълумоти пешниҳодшуда равшан мешавад ки:

Тоҷикистон яке аз дараҷаҳои баланди ААИ-ро ҳангоми ворид намудани воситаҳои кишоварзии истеҳсолот на танҳо дар муқоиса бо кишварҳои ИДМ, балки бо давлатҳои

³¹ААИ мебошад (чунонки дар боло қайд шуд)

Аврупо соҳиб аст. Мавҷудияти ААИ-и 18%, ба ақидаи мутахассисони ААТ, омили камасос ва беманфиате аст, ки рушди иқдисотиёти дохилии мамлакатро бозмедорад. Кам ва ё бекор кардани ҳаҷми андозбандӣ ба ривочи соҳибкорӣ мусоидат менамояд, хусусан ААИ, ки ба соҳибкорон аз сабаби зиёд будан ҳаҷмаш таъсиррасонанда мебошад. Бекор кардани ҳаҷми ААИ ба кам шудани арзиши нархи маҳсулоти соҳаи кишоварзӣ меорад, ки дар маҷмуъ маҳсулоти истеҳсолшударо рақобатпазир менамояд. Бекор кардани ААИ ба воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ ҳолати иқтисодии мамлакатро беҳтар намуда ба деҳқонон фараҳ мебахшад, ғайр аз ин истеъмолкунандагон низ манфиатдор мешаванд. ААИ аз панҷ як ҳиссаи нархи маҳсулоти истеъмолиро дарбар мегирад.

§5. ДАЛЕЛҲОИ БОСАМАРИ ИҚТИСОДИИ КАМ КАРДАНИ ҲАҚМИ ААИ ҲАНГОМИ ВОРИД НАМУДАНИ ВОСИТАҲОИ ИСТЕҲСОЛОТИ КИШОВАРЗӢ

Чунонки қайд гардид, дар Тоҷикистон корхонаи саноатии истеҳсоли нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣ хифзи растаниҳо ва тухмӣ ба дараҷаи кофӣ вучуд надорад. Барои қонеъ гардонидани талаботи хоҷагиҳои фермерӣ ширкатҳои таъминкунанда кӯшиш мекунад, ки ҳамкорони худро дар кишварҳои хориҷӣ пайдо намоянд. Аз рӯи натиҷаҳои пурсиши гузаронидашуда 80%-и таъминкунандагон қайд намуданд, ки дастрасии асосии маҳсулоти онҳо аз Ҷумҳурии Ӯзбекистон, Қазоқистон ва дар баъзе мавридҳо аз Русия сурат мегирад. Талабот ба нуриҳои минералӣ дар як сол барои соҳаи кишоварзии Тоҷикистон 250 000 тоннаро ташкил менамояд.

Аз руи нишондоди омории Хадамоти Гумрукии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон **воридоти нуриҳои минералӣ**

Дар соли 2008:

- 19 754 тонн- ба маблағи 4 463 000 доллари ИМА

Дар соли 2009:

- 75 063 тонн – ба маблағи 17 776 000 доллари ИМА.

Воситаҳои хифзи растаниҳо –

Дар соли 2008

- 185 тонн- ба маблағи 1 495 000 доллари ИМА

Дар соли 2009:

- 185 тонн - ба маблағи 1 080 000 доллари ИМА

Аз нишондоти зарурӣ ба замин ҳамагӣ 30% нуриҳои минералӣ пошида мешавад.

Ба таври муфассал мисолеро дида мебароем, ки дар раванди он таъминкунадагон, аз лаҳзаи гирифтани маҳсулот то фурӯши он, ки се даври асосиро дарбар мегиранд:

1. Ҷустуҷӯи ширкатҳои ҳамкор аз мамлакатҳои хориҷӣ, барои воридоти маҳсулот.
2. Тартиби ворид кардани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ ба Тоҷикистон (ба расмиятдарории намудҳои ҳуҷҷатҳои зарурӣ).
3. Фурӯши маҳсулоти воридшуда ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)

ҳамчун намуна хариди як вагон (64 тонна селитра) нуриҳои азоти³² аз Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва ворид кардани он ба Тоҷикистон (ш. Хучанд) -ро дида мебароем. Барои ин ба таъминкунанда пеш аз ҳама зарур аст:

1. Бояд барои ҳамкорӣ ширкат (шариконро) аз Ҷумҳурии Ӯзбекистон пайдо намуд. Барои ин аз як ҳафта то як моҳ мӯҳлат мегузарад. Аз лаҳзаи дарёфти таъминкунанда созишномаи хариду фурӯш (ё шартномаи таъмин) имзо карда мешавад. Танҳо бастанӣ шартнома барои фиристодани маҳсулот кофӣ намебошад. Ба шартнома тарафи фурӯшанда инчунин сертификати сифати бор, сертификати мутобиқат, ҳисобнома (инвойс) ва эълонияи гумрукии ба расмият даровардашудаи маҳсулотро ҳамроҳ мекунад. Арзиши миёнаи нархи (селитра) нурии азоти харидашуда барои 1 тонна 180 доллари ИМА, ё $64 \times 180 = 11520$ долларро дарбар мегирад (аз рӯи шартнома фурӯшанда ба худ ўҳдадорӣ дастраскунии борро бо шароити ДАФ то истгоҳи Бекобод ба ўҳда мегирад).

³² Гуногуншакли нурии минералӣ

2. Аз истгоҳи Бекобод борро қабул намуда, харидор (таъмингар) онро то нуқтаи таъинот дар Тоҷикистон (масалан, шаҳри Хучанд) мерасонад. Арзиши хизматрасонии роҳи оҳан оид ба дастрас кардани бор мутобиқи шартнома муқаррар карда мешавад ва ба ҳисоби миёна 9375 сомонӣ (ё аз рӯи қурби Бонки миллии Тоҷикистон, дар лаҳзаи гузаронидани тадқиқот 1 доллар = 4,439 сомонӣ, ки 2112 доллар)-ро ташкил медиҳад. Аз лаҳзаи гирифтани бор соҳибкор маблағи хадамоти роҳи оҳанро оид ба бори расида мепардозад. Арзиши чунин хизматрасонӣ 426 сомонӣ (\$96) аст.
3. Аз лаҳзаи гузаронидани бор аз сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон воридкунанда чунин маблағхоро пардохт менамояд

- Бочи гумрукӣ барои ба расмиятдарории бор, дар ин ҳолат 70 доллари ИМА³³ -ро ташкил медиҳад

- Бочи гумрукӣ дар ҳаҷми 5% аз арзиши бор яъне. $11520 \times 5\% = 576$ доллар

Пардохти ААИ дар ҳаҷми 18% аз арзиши бор, яъне. $(11520 \times 18\% = 2074)$ доллар.

Аз лаҳзаи ворид шудани бор ба ҳудуди гумрукӣ, харидор бояд ба мақомти гумрук хулосаи кумитаи экологӣ ва сертификати сифат аз ҷониби Тоҷикстандарт додари пешниҳод намояд. То лаҳзаи пешниҳоди ҳуҷҷатҳои мазкур бори воридшуда дар анборҳои мақомоти гумрук нигоҳ дошта мешавад, хизмати онҳо мутобиқи дараҷаи бочҳои гумрукии барои расонидани хадамоти гумрукӣ, ки бо Қарори Ҳукумати ҶТ аз 02.12.2005 с. №472 тасдиқ шудааст барои 50 кг дар як шабонарӯз– 0,01 долларро ташкил медиҳад. Нигоҳдоштани 64 т. $(64000 / 50) \times 0.01 = 12.8$ доллари ИМА (дар як шабонарӯз) мешавад.

4. Қайд кардан зарур аст, ки воридоти бор тавассути истгоҳи роҳи оҳан ва пардохти бочҳои гумрукӣ то лаҳзае, ки таъмингар барои фурӯши он ҳуҷҷатҳои лозимаро пешниҳод намекунад, ба анҷомрасонида ҳисобида намешавад. Ба шумораи ҳуҷҷатҳои зарурӣ инҳо дохил мешаванд:

Барои гирифтани сертификати мутобиқат харидор ба Тоҷикстандарт ҳуҷҷатҳои зеринро пешниҳод мекунад:

- Ариза ба номи роҳбарияти Тоҷикстандарт бо хоҳиши додани сертификати мутобиқат
- ҳуҷҷатҳои бори гуселшаванда (шартнома дар бораи таъмин кардани бор ё шартномаи хариду фурӯш)
- Сертификат дар бораи ҷои тавлиди бор (аз ҷониби мақомоти давлатии мамлакати борро истехсолкарда дода мешавад)
- Сертификати мувофиқат (аз ҷониби мақомоти давлатии мамлакати борро истехсолкарда дода мешавад)

Баъд аз пешниҳоди ҳуҷҷатҳои мазкур роҳбарияти Тоҷикстандарт қарор дар бораи гузаронидани ҷараёни серификатсияи маҳсулотро мебарорад ва барои мутахассисон барои гирифтани намунаи бори фиришодашуда ва пешниҳоди онҳо ба ташхисгоҳ мефиристад. Аз рӯи натиҷаи таҳлилҳои гузаронидашуда ташхисгоҳ қарори дахлдор мебарорад. Дар ҳолати хулосаи мусбӣ додан, сертификати мувофиқат аз ҷониби Тоҷикстандарт дода мешавад. Соҳибкор низ пардохти хизматрасонии Тоҷикстандартро дар ҳаҷми тарифи тасдиқшуда иҷро мекунад.

Марҳилаи навбатӣ гирифтани протоколи санҷиш, ки кумитаи давлатии муҳофизати табиати вилояти Суғд медиҳад, мебошад. Барои ин бояд соҳибкор ба шуъбаи назорати таҳлилий (назди раёсат) муроҷиат намояд, ки санҷиши ингредиентҳои бори овардашударо

³³Қарори ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон № 472 аз 2.12.2005 сол «Дар бораи тасдиқи хирочҳои гумруки барои хизматрасонии гумрукӣ».

ба амал мебарорад. Дар таҷриба барои тартиб додани протоколи санчиш аз ҳар як навбат 6 ингредиенти дохили бор санчида мешавад

Санчиши 1 ингредиент, чунон ки соҳибкорон қайд мекунанд, 50 сомониро ташкил медиҳад, яъне барои санчиши ҳамаи бор бояд харидор дар ҳаҷми $50 \times 6 = 300$ сомонӣ (ё бо курси Бонки миллии Тоҷикистон 68 доллар) пардозад. Барои он ки кормандони раёсат ба кор оғоз намоянд, харидор бояд ҳуҷҷатҳои зеринро пешниҳод намояд:

- Мактуб ба номи роҳбари раёсат
- Хулосаи нуктаи санитарӣ = эпидимологӣ оид ба ҷои нигоҳдоштани бор (аз лаҳзаи баровардани бор аз анбори гумрукӣ)
- Пешниҳоди маълумот дар бораи анборе, ки дар он нигоҳдории бор ҷараён мегирад (шиносномаи техникӣ бино пешниҳод карда мешавад)
- ҳуҷҷатҳои бор
- Сертификати стандарти давлатӣ.

Аз лаҳзаи гирифтани ҳамаи ҳуҷҷатҳо кормандони раёсат ба ҷои нигоҳдории бор мераванд ва онро аз санчиш мегузaronанд. Дар таҷриба ҳангоми пешниҳоди ҳамаи ҳуҷҷатҳои зарурӣ протоколи санчиш дар муддати 3-4 рӯзи кори дода мешавад ва баъдан соҳибкор барои гирифтани хулоса барои бор ба Раёсати кумитаи давлатии ҳифзи табиати вилояти Суғд муроҷиат карда, ҳуҷҷатҳои дар боло овардашударо пешниҳод мекунанд.

ҳамин тавр, дар ҷараёни ҷамъоварии ҳамаи ҳуҷҷатҳо соҳибкор ба ҳисоби миёна 6 рӯзи кории худро сарф мекунанд ва барои ин хизмати мақомоти гумрукро барои нигоҳдоштани бор дар ҳаҷми 50 доллар мепардозад.

Шумораи умумии воситаҳои пулии масрафшаванда аз лаҳзаи гирифтани бор дар нуктаи роҳи оҳан то лаҳзаи баровардани он аз анбори гумрукӣ чунин аст:

Арзиши бор – 11520 доллар

Хизмати роҳи оҳан оид ба дастраскунии бор – 2112 доллар

Хизмати роҳи оҳан барои фаровардани бор – 426 сомонӣ (ё бо курси Бонки миллии Тоҷикистон дар рӯзи гузаронидани таҳқиқ 1 доллар = 4.439 сомонӣ, ба маблағи 96 доллар)

Бочҳои гумрукӣ – 70 доллар барои ба расмият дарорӣ

Бочи гумрукӣ – 576 доллар

Пардохти ААИ – 2074 доллар

Нигоҳдоштани амвол (6 рӯз) – 76.8 доллар

Хизматрасонии ҳадамоти Тоҷикстандарт аз рӯи тарифи тасдиқшуда

муаян мешавад

Хулосаи ташхисгоҳ – 68 доллар.

Дар маҷмӯъ: $11520 + 2112 + 96 + 70 + 576 + 2074 + 76,8 + 68 = 16593$ доллар. Аз ин маблағ арзиши умумии борро мебарорем ва хароҷоти умумиро оид ба дастрас кардани бор ва ҳуҷҷатҳои заруриро ҳисоб мекунем, ки он доллари ИМА $16593 - 11520 = 5073$

Аз ин маблағ 16593 маблағи ААИ-ро (18%) мебарорем $16593 - 2074 = 14519$ доллар вобаста ба он, ки дастраскунии воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ маблағгузори молиявии калонро талаб мекунанд ва дар натиҷаи ин аст, ки аксари таъмингарон барои гирифтани қарзҳо ба бонкҳо муроҷиат мекунанд. Фоизи миёнаи қарзи бонкӣ баробар ба 2,5 - % дар як моҳ аст. Дар лаҳзаи фуруши бор ба хоҷагиҳои фермерӣ ин маблағ низ ба маблағи умумӣ метавон ворид карда шавад. Хароҷотро бо фоиз ҳисоб мекунем, ки он ба $(14519 + 2074) \times 3\% = 498$ доллар баробар аст. Арзиши ҳуди бор $14519 + 498 = 15017$ долларро ташкил медиҳад.

Ба ғайр аз ин таъмингар дар қатори хамаи харҷҳо барои гирифтани даромад фоизи иловагӣ мегузорад, ки он дар таҷрибаи амалӣ ба 10% баробар аст. ҳамин тавр ин рақам ҳосил мешавад $14519 + 10\% = 15971$ доллар. ҳамин тариқ, нархи фурӯш бо назардошти ААИ ва пардохти бочҳои гумрукӣ 15971 доллар барои 64 тонна, ё ин $15971/64 = 250$ доллар барои 1 тоннаро ташкил дод. Дар муқоиса аз 1 тонна (нархи аввала) ва нархи фурӯши он дар Тоҷикистон ба ҳисоби миёна 28% боло меравад.

Дар асоси ин мисоле равшан мешавад, ки аз сабаби дараҷаҳои баланди нархи моли воридшаванда фермерҳо воситаҳои истеҳсолоти кишоварзиро бо нархи гарон меҳаранд. ҳамин тавр вайрон намудани чадвали қабулнамуаи андози ситонидашудаи стода ба маҳсулоти ниҳой ба назар мерасад.

Чунонки маълум аст, дар амал Фонди байналмилалии Асър ва Бонки умумичаҳони истифодаи тарифи соҳтории аз 0% то 5% барои ашёи хом, 10%-15% барои маҳсулоти нимтаёр, 15% - 20% ба маҳсулоти ниҳой, тавсия мекунад.

Баробари ин, таъминкунанда амалан ААИ-ро аз ҳисоби худ намерардозанд ва онро ба қисми буҷаи андоз бо доштан аз харидорони худ мепардозанд. ҳангоми фурӯши бор андозсупоранда баъд ААИ-ро мегузаронад. Дар шакли пурра андоз баъд аз фурӯши пурраи бор пардохта мешавад. Дар ин ҳолат пардохти андози ААИ нисбат ба дигарон васеъ аст ва он талаб мекунад, ки даромади давлат нисбатан зиёд шавад ва ғоидаи истеҳсолкунанда кам гардад. Ин таркиби ААИ дар иқтисодиёти кишварҳои мутараққии Аврупо дар ҳолати азнавистеҳсолкунии амвол истифода мешавад.

Дар айни замон даромади ба андӯхт ва инвеститсия аз ААИ озод карда мешавад, ки ин омили ғайримустақими ҷараёнҳо мебошад. Бо мақсади мустақкам кардани ҳифзи иқтисодиву иҷтимоии аҳоли ва гурӯҳҳои алоҳидаи шаҳрвандон дар шароити гузариш ба иқтисодиёти бозорӣ, амволи аҳамияти иҷтимоӣ дошта аз андоз ва гардишҳо оид ба фурӯш озод карда шудааст. ҳамзамон андози мазкур дар дараҷаи муаян омили васеъшавии коркарди молҳои содиротшаванда мебошад, барои он, ки дар ҳолати фурӯши маҳсулот ба хорича, чадвали камтарин татбиқ карда шавад.

Дар Тоҷикистон заводи нуриҳои азотии Вахш фаъолият мекунад, ки ба истеҳсоли карбамит машғул аст, ки ба саноати кимиевии ҚТ тобеъ мебошад, Тоҷикхимпром низ фаъолият дорад³⁴. Дар ин ҳолат³⁵ корхонаҳои коркарди дохилӣ бояд андозро дар ҳаҷми маҳсулоти ниҳойи воридкунанда пардохт намоянд, ин наметавон далели ҳимояи истеҳсолкунандаи дохилӣ шавад. ҳаҷми дифференсиалии тарифро, ки Бонки Ҷаҳонӣ ва Фонди байналмилалии Асър дастгирӣ мекунад, таъмини дараҷаи ҳифзи истеҳсолоти дохилиро, ки аз ҷиҳати рақобатнокӣ афзалият дорад³⁶ мекунад.

Таъмингарҳо вақти бисёрро (дар баъзе ҳолатҳо аз 2 то 6 моҳ барои ҷустуҷуи шарикон, бор ва ҳуҷатгузорӣ) сарф мекунад. Таваҷҷӯҳ зоҳир менамояд, ки Маркази Байналхалқии ҳосилнокии Замин ва Рушди хоҷагии кишлоқ қайд мекунад: «Талабот ба нуриҳои мавсимӣ буда, нуриҳои деррасонидашуда - ин нуриҳои инкоркарда мебошанд»³⁷.

Ба савдои яклухти воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ машғул шуданд яке аз корҳои серхарҷтарин дар рушди соҳаи кишоварзӣ ба шумор меравад. Масалан, танҳо барои оғози фаъолияти соҳибкорӣ таъмингар бояд дар ҳаҷми аз 50.000 то 100.000 доллари ИМА воситаҳои пулӣ дошта бошад.

Дар бораи муаммоҳои ААИ сухан карда, қайд бояд кард, ки қонунгузории ҷорӣ амалкунандаи андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар моддаи 307 қ. 3 озод кардани хоҷагиҳои фермериро аз ААИ ба назар дорад. Дар як вақт хоҷаги пардохти андози мазкурро ба амал

³⁴ Дар лаҳзаи гузаронидани таҳқиқот «Тоҷикхимпром» -ро ширкати бритониёӣ харида буд.

³⁵ Танҳо заводи нуриҳои азотии Вахш дар назар дошта мешавад.

³⁶ Ниг.: дар таҷрибаи муваффақонаи ҷумҳурии Қирғизистон оид ба бекор кардани ААИ барои ворид намудани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ (муфассалтар дар ин бора нигоҳ кунед ба таҷрибаи байналхалқӣ), инчунин сайти www.akipress.org

³⁷ Дастгирии молиявии воситаҳои истеҳсолот ва рушди кишоварзӣ. Масъалаҳо ва имкониятҳои иқтисодиёти давлатҳои давраи гузариш ва мамлакатҳои тараққикунонда. IFDC С.17.

мебарорад, яъне вай аллакай ба арзиши маҳсулоти фурӯхташаванда ворид шудааст. Мутахассисони ААТ, ба ин назар ҳастанд, ки аз сабаби баланд будани ҳаҷми андоз (ААИ) ба хоҷагиҳои фермерӣ ва давлат ду зарар расонида мешавад:

1. Маҳсулоти кишоварзӣ, ки ба онҳо хоҷагиҳои фермерӣ ниёз доранд, аз сабаби баланд будани бочҳои гумрукӣ мураккабии гирифтани ҳуҷҷатҳо аксаран ғайриқонунӣ ворид мешаванд. Фурӯши маҳсулоти зикршуда андозбандӣ намешавад ва давлат аз ин фоида намегирад.
2. Аз сабаби талаботи зиёд доштан хоҷагиҳои фермерӣ маҷбур ҳастанд, ки бисёр вақт маҳсулоти бо роҳи ғайриқонунӣ ба қаламрави ҷумҳуриамон ворид шударо ба даст оваранд. Дар лаҳзаи хариди бор муайян кардани қонунӣ будан ё набудани онро аниқ кардан мушкил аст. Дар ин ҳолат фермерҳо бисёр вақт соҳиби маҳсулоти пастсифат мешаванд. Фермерҳо наметавонад, ки мустақилона сифати маҳсулотро санҷанд, дар ин ҳолат аввалан фурӯшандаҳо ягон ҳел маълумот намедиханд, сониян фермер наметавонад, ки мутобиқати фоизи маводҳои зараровари воситаҳои кимиёвии ҳифзи растаниҳоро дар моли харидаистода санҷад.

Танҳо таъсиси воситаҳои мувофиқ барои рушди соҳаи кишоварзӣ аз ҷониби хоҷагиҳои фермерӣ метавон ҳамчун хоҷагиҳои мӯътадил ташаккулёбанда ва рақобатнок шаванд. Яке аз чораҷуҳои фаъол оид ба мустаҳкам намудани соҳаи кишоварзӣ мамлакат ин бекор кардани ААИ ҳангоми ворид намудани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ шуда метавонад.

Мо танҳо як мисолро ин ҷо зикр намудем, ки ҳамарӯза фермерҳо ва таъминкунандагон бо он бархӯрд мешаванд. Ба бисёр масъалаҳои мавҷуда Президенти мамлакат мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон низ таваҷҷӯҳ зоҳир намуда, қайд мекунад: «Аз ҷониби худ давлат ўҳдадор аст, ки зухуроти қонунгузорӣ, маъмурӣ ва бюрократиро дар роҳи фаъолияти ташаббуснок бартараф намуда, ҳамаи қадамҳои хуби сектори хусусиро дастгирӣ намояд»,³⁸ дар як вақт бо таъкиди ин қайд мекунад, ки «рушди иқтисодӣ бозоргонӣ аз дуруст бурдани сиёсати буҷа ва андоз вобастагӣ дорад. Такмили минбаъдаи он, ки ба таъсиси шароити мувофиқ барои рушди соҳибқорӣ хусусӣ, ҷалби инвеститсияи мустақим ва барқарор намудани муносибатҳо байни субъектҳои андозсупор ва мақомоти андозу гумрук равона карда шудааст, давом дода мешавад»³⁹. Баҳодихиро оиди манфиати бекор кардани ААИ ҳангоми ворид намудани нуриҳои минералӣ, воситаҳои ҳифзи растанӣ ва тухмӣ аз ААИ бо ченаки фоида дидан мумкин $VСҚ = (Y/Ч)/(Pч/Pу) > 2$, Y = ҳаҷми истеҳсоли кишоварзӣ, X = истифодаи нуриҳои минералӣ, $Pч$ – нархи нури, $Pу$ – нархи маҳсулот. Дар ин баробарӣ $Y/Ч$ - нишондиҳандаи муҳити кишоварзӣ мебошад, ки он вазифаи якчанд тағирёбандаҳоро дарбар мегирад, аз он ҷумла масолеҳи генетикӣ, ҳолати ҳосилхезии замин, дастрасии об ва таҷрибаи агрономиро дорост, $Pч/Pу$ - ин нишондиҳандаи муҳити иқтисодии мубодилаи нархи нуриҳои минералиро дарбар мегирад.

³⁸ Паёми Президенти ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ (20. 04 2006 с.).

³⁹ ҳамон ҷо.

ХУЛОСА

Таҳқиқоти анҷомдодашуда хулосаҳои зеринро дар бар мегирад:

1. Институти ташкил ва фаъолияти хоҷагии фермерӣ дар фаҳмиши муосири он дар Тоҷикистон дар қиёс ба дигар кишварҳо ба қарибӣ ба вучуд омадааст. Соҳаи кишоварзӣ дар ҳолати душвор қарор дорад. ҳолати мазкур мураккабии базаи иқтисодӣ-иҷтимоии давлатро барои рушди институти хоҷагиҳои фермерӣ ифода мекунад.
2. Рушди ислоҳоти иқтисодӣ ба ташкилҳои хоҷагиҳои деҳқонӣ - фермерӣ оварда расонид, яъне мутаносибан субъектҳои мустақили хоҷагидор ба вучуд омаданд. Таҳлили ҳолати иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ шаҳодат медиҳад, ки намуди хоҷагидории фермери миллии аз намудҳои мавҷудаи хоҷагиҳои дигар кишварҳо, куллан фарқ доранд.
3. Дар Тоҷикистон ғайриқонунӣ ворид намудани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ ба мушоҳида мерасад. Аз рӯи таҳлили муттаҳасисони ААТ воридоти ғайриқонунии воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ аз воридоти қонунӣ бештарӣ дорад, ҳол он ки талабот ба нуриҳои минералӣ тақрибан дар як сол 250 000 тоннаро ташкил менамояд. Воридоти қонуни аз рӯи нишондотҳои оморӣ ҳамагӣ 30% талаботи соҳаи кишоварзиро дарбар мегирад. Хоҷагиҳои деҳқонӣ норасогиро аз рӯи дарёфт пурра менамоянд.
4. Аксарияти хоҷагиҳои фермерӣ дар ҳолати касоди иқтисодӣ амал намуда ғоидаи кофӣ намегиранд. Яке аз сабабҳои ин нокифоягӣ ва танқисӣ ба дастрасии нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣ ва ҳифзи растаниҳо ва тухмиҳо мебошад. Маҳдудияти дастрасиро пеш аз ҳама нархи гарон ба амал меоварад.
5. Омилҳои асосии, хароҷоти зиёди таъминкунандагон ҳангоми ворид намудани воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ. Яке аз ин пардохтҳои гарони ҳаҷми ААИ мебошад, ки 18% аз арзиши борро ташкил медиҳад, ғайр аз ин таъминкунанда боҷи гумрукӣ, хизматпулӣ барои батанзим дарорӣ, пардохти сертификати сифат, харҷи таҳқиқи лабораториро медиҳад, ки дар натиҷа вай вақти худ ва харҷҳои пулии зиёд мекунад.
6. Дар натиҷаи рушди мураккаби соҳаи кишоварзӣ, сатҳи камбизоатон дар деҳот зиёд мешавад.

ҳамин тавр, соҳаи кишоварзӣ дар ҳолати мушкили бӯҳронӣ қарор дорад. Ин соҳаро ба яке аз даромадноктарини соҳаҳои иқтисодиёти Тоҷикистон, табдил додан мумкин, барои ин чораҳои мушаххаси ғоидаовар андешидан зарур аст.

ТАВСИЯҶО:

Чорабиниҳои асосие, ки барои хоҷагиҳои фермерӣ ёрии амалӣ мерасонад, бекор кардани ҳаҷми 18% ААИ ҳангоми ворид кардани нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёвӣ хифзи растаниҳо ва тухмӣ мебошад. Бекор кардани ин ҳаҷм аз ҷониби давлат барои дастгирии соҳибкорӣ оид ба таъсиси шароитҳои хуби андозӣ, гумрукӣ ва инвестиционӣ мусоидат хоҳад кард.⁴⁰ Дар Тоҷикистон саноати истеҳсолот, ки ба истеҳсоли маҳсулоти зикргашта машғул бошад, мавҷуд нест. Натиҷаи бекор кардани ААИ ба воридоти маҳсулоти дар боло зикр шуда:

- Фаъолиятнокии вориткунандагон ва истеъмолкунандагон меафзояд: - дар муддати кӯтоҳ ҶДҶ меафзояд, ки ин барои пушонидани қарзхояшон мусоидат менамояд. Воридоти маҳсулот ба расмият дароварда мешавад.
- сифатнокии воситаҳои воридотии истеҳсолоти кишоварзӣ меафзояд
- Зиёд шудани миқдори хизматрасонии сифатнок дар соҳаи кишоварзӣ
- ҳаҷми истеҳсолот ва сифати маҳсулоти кишоварзӣ зиёд шуда, мутаносибан ба ин хоҷагиҳои фермерӣ даромади зиёд ба даст оваранд
- Баланд бардоштан, беш аз 40 % ҳосилнокии хоҷагиҳои фермерӣ
- Татбиқи усулҳои нави коркарди замин бо нуриҳои ҳозиразамони минералӣ ва воситаҳои кимиёвӣ хифзи растаниҳо ва тухмӣ
- Таъсис додани бозори рақобатпазири кишоварзӣ бо имкониятҳои дастрасии хоҷагиҳои фермерӣ ба захираҳои молиявии гуногун
- Татбиқ ва тасвир кардани технологияҳои нави кишоварзӣ, паст кардани дараҷаи камбизоатии аҳолии деҳот
- Воридоти андозҳо ба бучаи давлат (аз ҳисоби содироти маҳсулот ва фурӯши дохилӣ)
- Баланд бардоштани амалиётҳои воридотиву содиротӣ
- Таъмини талаботи аҳоли ба маҳсулоти кишоварзии истеҳсоли ватанӣ.
- Барориши молҳои рақобатпазир на танҳо дар бозорҳои дохилӣ, балки дар бозорҳои давлатҳои хориҷӣ
- Ҷалби мутахассисони баландихтисос ба соҳаи кишоварзии Тоҷикистон, таъсиси ҷойҳои нави корӣ⁴¹.
- Баланд бардоштани дараҷаи зисту зиндагонӣ дар деҳот (зиёд кардани музди меҳнат)
- Пушонидани ӯҳдадорҳои қарзӣ.
- Кушодани мағозаҳои кишоварзӣ барои шахсони машғул дар соҳаи кишоварзӣ.
- Барои рушди соҳаи кишоварзӣ аз ҷониби ташкилотҳои байналхалқӣ (донорҳо) хориҷи ҳаҷми маблағгузорӣ (инвестиция) меафзояд
- Вобаста ба ин мактубҳои асосноккунанда ва таҳиягардида бо бозхонди ҳаҷми ААИ, барои баррасӣ ба мақомоти давлатӣ пешниҳод карда шавад:

⁴⁰Моддаи 23 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хифз ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»

⁴¹ Қайд кардан лозим аст, ки таъсиси ҷойҳои нави корӣ яке аз самтҳои калидӣ аст, ки ба онҳо дар Паёми худ Президенти ҶТ Э. Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҶТ аз 30.04.2007 таваҷҷӯҳ зоҳир намудааст.

- Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи давлатӣ оид ба инвестиция ва идоракунии амволи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
- Кумитаи андозаи Ҷумҳурии Тоҷикистон

Воридоти нуриҳои минералӣ дар зери кишти зироатҳои хоҷагии кишлок ба 1 гектар (дар кг)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Аз он ҷумла:													
Дар зери зироатҳо	65	27	23	30	34	37	78	81	109	66	32,1	85,1	82,3
Дар зери зироатҳои техникӣ	312	128	105	113	102	137	95	166	180	194	143,3	138,7	153,1
Дар зери картошка	173	91	44	47	70	70	242	218	168	182	80,2	345,9	354,1
Сабзавот	323	170	158	236	113	154	138	159	162	155	84,0	135,3	155,8
Обҷакорӣ	104	44	130	55	53	80	54	65	95	106	52,2	100,1	85,6
Растаниҳои хӯроки чорво	61	27	22	19	26	28	62	65	84	58	17,3	213,8	72,4

Ворид намудани нуриҳои органикӣ дар зеро кишти зироатҳои ҳоҷагии қишлоқ ба 1 гектар (дар кг)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Аз он ҷумла:													
Дар зеро ғалладона	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	4,7	11,2	17,1	8,7	0,2	4,4	6,1
Дар зеро зироатҳои техникӣ	3,1	1,6	2,2	1,0	1,0	1,0	3,1	3,2	3,0	2,6	0,4	1,8	1,0
Дар зеро картошка	9,6	7,6	7,0	6,7	5,9	3,6	12,7	10,8	13,6	10,1	2,5	9,2	10,1
Дар зеро сабзавот	6,7	5,0	4,2	4,1	3,8	4,8	8,8	7,9	7,4	17,0	2,7	19,4	15,6
Дар зеро зироатҳои полизӣ	0,3	0,2	0,1	0,1	0,3	0,0	6,5	0,4	0,2	0,2	0,1	7,9	5,9
Растаниҳои хӯроқи чорво	0,6	0,6	0,7	0,3	0,3	0,2	5,1	4,6	6,9	2,7	0,1	4,1	2,1

ЗАМИМАИ № 2

Шумораи тракторҳо, комбайнҳои ҳосилгундор ва машинаҳои асосии кишоварзӣ дар корхонаҳои кишоварзӣ

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Тракторҳо	37054	33405	35430	35655	34568	32374	30978	28808	26591	22162	21150	19947	18839	17295	15951
Комбайни ғалладарав	1383	1505	1659	1649	1575	1497	1487	1500	1314	1114	1038	873	907	857	757
Испор барои шудгор	9449	9634	9069	9111	8736	8280	7503	6915	6204	4987	4971	4526	4350	4143	3923
Испор барои кишт донпошак	6078	6332	6009	5935	5739	5465	5095	4930	4160	4010	3976	3715	3593	3429	3204
Чамбовари ва тойбандӣ	1502	1578	1517	1490	1416	1357	1142	1040	944	642	584	523	444	385	320
Комбайни дарави хурока	1236	1454	1297	1248	1155	1072	930	852	785	560	545	476	420	376	319
Комбайни чуворидарав	324	388	334	347	334	320	310	273	240	175	163	140	110	101	90
Мошинҳои пахтачинӣ	3011	3048	2792	2619	2427	2485	2105	1875	1671	1071	868	762	598	511	406

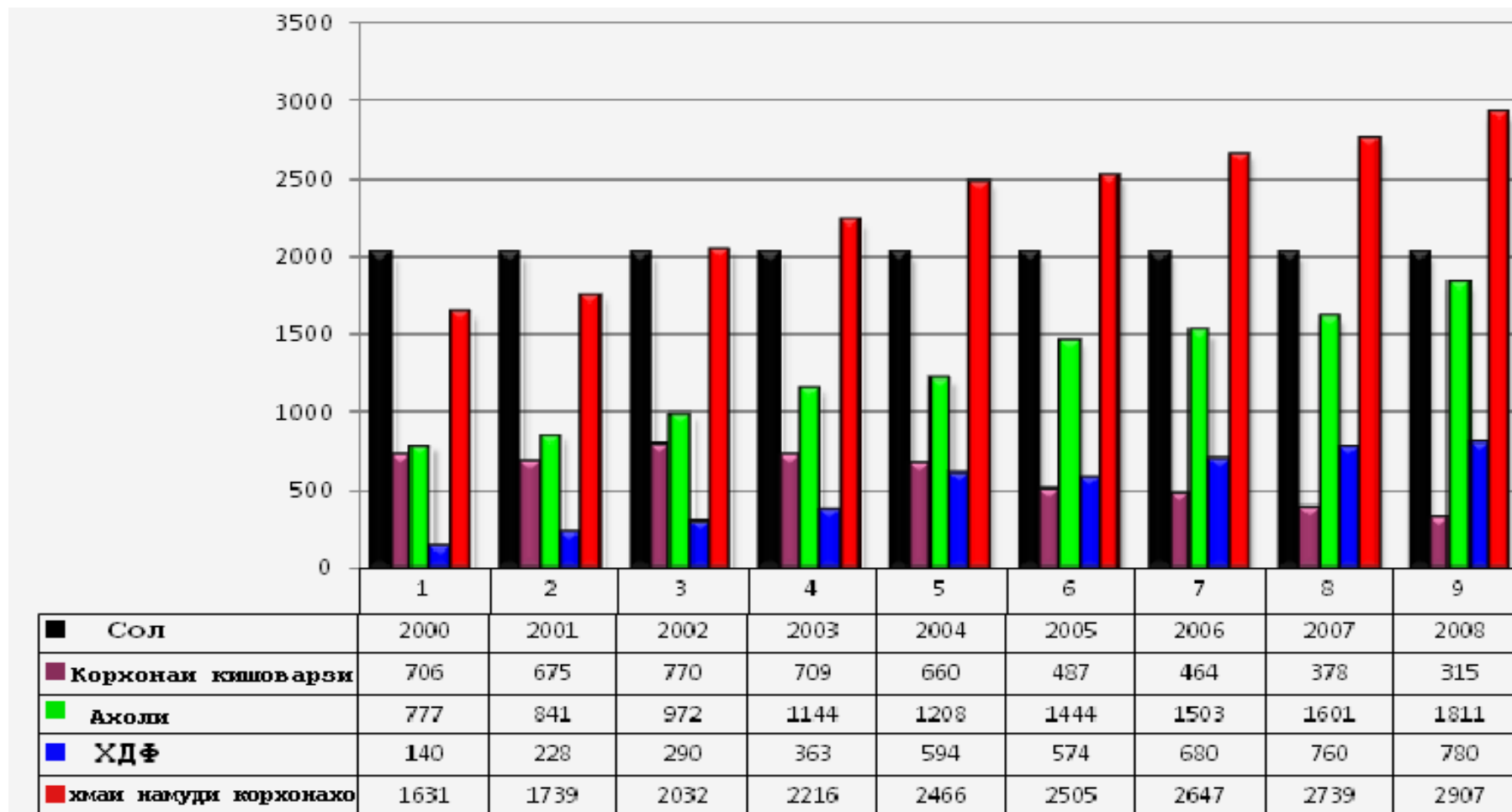
МАҲСУЛОТИ НИҶОИИ КИШОВАРЗӢ
(Аз рӯи нархи мутобиқ ба соли 2003)

млн . сомонӣ

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ҲАМА НАМУДИ ҲОҶАГИҲО															
ҳамаги	2592,4	2038,4	1954,6	1787,1	1552,6	1459,4	1422,9	1435,7	1739,3	2032,4	2215,6	2466,2	2505,3	2646,9	2739,4
Аз он ҷумла:															
растанипарварӣ	1671,3	1048,3	1219,8	1286,5	1158,0	1199,5	1186,1	1176,5	1295,0	1520,8	1623,7	1825,9	1804,5	1921,8	1966,0
чорводорӣ	921,1	990,1	734,8	500,6	394,6	259,9	236,8	259,2	44,3	511,6	591,9	636,3	700,8	725,1	773,4

МАҲСУЛОТИ НИҲОИИ КИШОВАРЗӢ МЛН. СОМОНӢ

(Аз рӯи нархи мутобиқ ба соли 2003)

ИНДЕКСИ МАҲСУЛОТИ НИҲОИИ ХОҶАГИИ ҚИШЛОҚ
(Дар ҳамаи дараҷаҳои хоҷагидорӣ мутобиқ ба нархи соли 2003., дар % ба соли гузашта)

	1992	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
растанипарварӣ	56,0	90,0	103,6	98,9	99,2	99,3	105,3	105,2	117,4	106,8	112,7	98,6	106,5	102,3
чорводорӣ	107,5	78,8	65,9	91,1	109,5	108,3	143,2	114,2	115,1	115,7	107,5	110,1	103,5	106,7

Мӯхтарам фермерҳо!

Ассотсиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон (ААТ), аз фурсат истифода бурда, ба Шумоён эҳтироми худро изҳор менамояд. ҳоло ААТ пурсише мегузаронад, ки барои омӯзиши ақидаи намоёндагони хоҷагиҳои фермерии деҳқонӣ нисбати мушкилотҳои вучуддошта хангоми қабул намудан ва истифода бурдани воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқ (нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва захрхимикатҳо) барои эҳтиёҷи хоҷагиҳои фермерӣ, равона карда шудааст. Мо аз Шумо хоҳиш менамоем, ки ба саволҳои анкетай мо посух диҳед ва дар айни ҳол махфӣ будани натиҷаҳои пурсишро қафолат медиҳем.

АНКЕТА

Сана: _____

Макони пурсиш _____

1. Шумо чанд сол дар хоҷагии деҳқонӣ кор мекунед?

- Камтар аз як сол.
 Аз 1 то 3 сол.
 Зиёда аз 3 сол.

2. Замини хоҷагии деҳқонии Шумо кадом масоҳатро дар бар мегирад?

- то 10 сот.
 аз 10 то 40 сот.
 то 1 гектар
 аз 1 то 5 гектар
 зиёда аз 5 гектар

3. Оё Шумо воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқро (нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва захрхимикатҳо) аз фурушандаҳои доимӣ мехаред?

- Не
 Баъзан
 Ҳа, доимо

4. Оё Шумо воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқро (нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва захрхимикатҳо) аз соҳибкорон ва ташкилотҳои тичоратӣ мехаред?

- Ҳа
 Баъзан
 Не

Агар Шумо ба ин савол ба таври манфӣ ҷавоб дода бошед, он гоҳ илтимос, саҳеҳ созед, ки Шумо воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқро аз кучо дастрас мекунед

5. Кадом миқдори воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқ ба Шумо дар як сол лозим аст?

Нуриҳои минералӣ

Заҳрхимикатҳо _____

Тухмӣ _____

6. Кадом намудҳои нуриҳои минералиро Шумо бештар харидорӣ мекунед? (илтимос, номгӯй, навъ (сорт) ё маркаашро номбар кунед)

7. Кадом намуди заҳрхимикатҳо барои пешбурди фаъолияти хоҷагии фермерӣ ба Шумо намерасад? (илтимос, номгӯй, навъ (сорт) ё маркаашро номбар кунед)

8. Кадом намуди тухмиро Шумо доимо харидорӣ мекунед? (илтимос, номгӯй, навъ (сорт) ё маркаашро номбар кунед)

9. Кадом нуриҳои минералии заҳрхимикатҳо ва тухмӣ беш аз ҳама ба Шумо намерасад? (илтимос, номгӯй, навъ (сорт) ё маркаашро номбар кунед)

10. Оё ҳаҷми истехсоли Шумо (даромад) ва сифати маҳсулоти ба даст омада аз сифати нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва заҳрхимикатҳо, ки Шумо истифода мебаред, вобаста аст?

Ҳа

Баъзан

Не

11. Оё бо Шумо ҳолатҳои руҳ дода буданд, ки сифати нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва заҳрхимикатҳои харидаатон паст буд?

Не

Баъзан

Ҳа

Агар Шумо ба ин савол мусбӣ ҷавоб дода бошед, илтимос, зарари ба Шумо расида аз истифодабарии маҳсулоти бесифатро нишон диҳед _____

12. Оё Шумо нархҳои мавҷудаи нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва захрхимикатҳоро баланд меҳисобед?

Ҳа, баланд аст

Не, баланд нест, қобили қабул аст

Бозор ноустувор аст, ҳамааш аз фурӯшанда ва вақти харидорӣ вобаста аст

13. Ба фикри Шумо, оё зарурат ҳаст, ки ставкаи Андоз аз арзиши иловашуда (НДС) барои ворид сохтани воситаҳои босифати истеҳсолоти хоҷагии қишлоқ (нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва захрхимикатҳо) аз байн бурда шавад ва ё паст карда шавад?

Не, лозим нест

Ҳа, лозим

Қадом корро ҳарчи тезтар кардан лозим.

14. Оё Шумо воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқро (нуриҳои минералӣ, тухмӣ ва захрхимикатҳо) аз фурӯшандаҳои ватанӣ (Тоҷикистон) меҳаред?

Не

Баъзан

Ҳа, доимо

Агар Шумо варианти охиринро интихоб карда бошед, илтимос бигӯед, ки аз ки Шумо воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқро харидорӣ мекунад

15. Оё аз байн бурдани ставкаи Андоз аз арзиши иловашуда ба воридоти воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқ фаъолияти Шумо, сифати маҳсулот (аз ҷумла ҳолати молиявии Шумо) беҳтар мегардад?

Не

Қамтар

Назаррас

Хело

16. Ҳангоми харидории воситаҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқ, оё Шумо пешкаш намудани ҳуччатҳои зеринро талаб мекунад: сертификати сифат, маълумот оиди маҳсулот.

Не

Баъзан

Ҳа

Агар Шумо ба ин савол мусбӣ ҷавоб дода бошед, илтимос, бигӯед, ки оё ба Шумо маълумоти лозима пешниҳод шуд.

Эзоҳ:

(Аз рӯи саволҳо дилхоҳ Шумо метавонед эроду пешниҳодҳои худро ба таври хаттӣ диҳед).

Бо мақсади самаранокии гузаронидани тадқиқот, ба намояндагони Ассотсиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон шояд лозим шавад, ки бо Шумо ба таври иловагӣ ба тамос бароянд. Аз ин лиҳоз, эҳтиромона хоҳиш менамоем, ки маълумоти худро барои тамос нишон диҳед.

Ном _____, Тел _____

Мӯхтарам соҳибкорон!

Мо ба Шумо барои сарфи вақтатон барои ҷавоб додан ба саволҳои анкетаи мазкур миннатдорӣ баён мекунем. Мо умед дорем, ки натиҷаи ҳамкории мо бунёди муҳити бехтари ҳуқуқӣ барои бурдани соҳибкории Шумо ва инкишофи соҳибкорӣ умуман дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мегардад.

Ҳангоми пайдо шудани саволҳо ё пешниҳодҳо, Шумо метавонед ба Ассотсиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон, ба нишони ш.Хуҷанд, куч.Ленин 43-18, муроҷиат намоед ё тариқи телефони зерин занг занед: (+3422) 6 31 23.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

ҚАРОР

Дар бораи тасдиқи Номгӯи техникаи кишоварзии ба Ҷумҳурии
Тоҷикистон воридшавандае, ки аз пардохти андоз аз арзиши
иловашуда ва бочи гумрук озод карда мешаванд

Мутобиқи моддаи 211 Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон ва моддаи 345 Кодекси
гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад :

1. Номгӯи замимагардидаи техникаи кишоварзии ба Ҷумҳурии Тоҷикистон воридшавандае,
ки аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва бочи гумрук озод карда мешаванд, тасдиқ
карда шавад.
2. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2004 № 295 "Дар бораи тасдиқи
«Номгӯи техникаи кишоварзӣ ва Номгӯи қисмҳои эҳтиётии техникаи кишоварзии ба
Ҷумҳурии Тоҷикистон воридшавандае, ки аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда озод
карда мешаванд " аз эътибор соқит доништа шавад.
3. Қарори мазкур аз 1 октябри соли 2007 мавриди амал қарор дода шавад.

Раиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Э . Раҳмон

аз 1 октябри соли 2007 № 489

ш . Душанбе

Бо қарори Ҳукумати
 Ҷумҳурии Тоҷикистон
 аз 1 октябри соли 2007 № 489
 тасдиқ шудааст.

НОМГҶИ

Техникаи кишоварзии ба Ҷумҳурии Тоҷикистон воридшавандае,
 ки аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва
 бочи гумрук озод карда мешаванд.

№ р/т	Код тибқи НМ ФИХ	Таснифоти техникаи кишоварзӣ аз рӯи феҳристи номгӯи молҳои фаъолияти иқтисодии хориҷии Иттиҳоди Иқтисодии Евразия .
1.	8424 81910 0	- пошандаҳо ва тақсимкунакҳои хокаҳо, ки дар тракторҳо насб карда мешаванд ё ба думболаи тракторҳо кашида мешаванд .
2.	8432 10	- испорҳо:
	8432 21 000 0	- - - сихмолаҳои дискҳо
	8432 29 100 0	- - - нармкунакҳои култиваторҳо
	8432 29 300 0	- - - молаҳо
	8432 29 500 0	- - - хокмайдакунак
	8432 30	- тухмипошакҳо, картошкацинонакҳо ва мошинҳои қўчатшинонак
	аз онҳо:	
	8432 30 110 0	- - - тухмипошакҳои аз марказ ҳаракатгирандаи кишти дақиқ
	8432 40 аз онҳо:	- пошдиҳандаҳо ва тақсимкунакҳои доруҳои органикӣ ва минералӣ ;
	8432 40 100 0	- - мошинҳо барои тақсимкунии доруҳои кимиёвӣ ва минералӣ.
3.	8433 (Мошинҳои мавқеъҳои молии 8433 11 то 8433 19)	Мошин ё механизмҳо барои ғундоштан ва қўфтани (ба ғайр аз зироатҳои хоҷагии қишлоқ мавқеи молӣ 8437)
4.	8701	Тракторҳо (ба ғайр аз тракторҳои мавқеи

	ба ғайр аз зермавқеъҳои 8701 10 000 0, 8701 30100 0, 8701 90 390 3, 8701 90 390 9, 8701 90 900 0)	молии 8709) -- тракторҳо барои корҳои хоҷагии қишлоқ ба ғайр аз тракторҳое, ки дар бараш ронанда идора мекунад) ва тракторҳо барои хоҷагии ҷангал, чархдор:
		--- тракторҳои нави муҳаррикашон тавоно:
	8701 90 110 0	---- то 18 кВт
	8701 90 200 0	---- аз 18 кВт то 37 кВт
	8701 90 250 0	---- аз 37 кВт то 59 кВт
	8701 90 310 0	---- аз 59 кВт то 75 кВт
	8701 90 350 0	---- аз 75 кВт то 90 кВт
	8701 90 390	----- зиёда аз 90 кВт:
	8701 90 500 0	-- пеш дар истифода буда
5.	8716 20 000 0	- Ядакҳо ва нимядакҳо барои хоҷагии қишлоқ

Эзоҳ:

I. Таснифоти молҳо тибқи феҳристи номгуӣ молҳои фаъолияти иқтисодии хориҷӣ
Идтиҳоди иқтисодии ЕврАзия (НМ ФИХ ЕврАзЭС) гузошта шудааст.

ЛОИҲА

ҚАРОР

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ворид намудани тағирот ва иловаҳо ба Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 01 Октябри 2007сол №489

Дар асоси банди 42 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Санадҳои меъёри ҳуқуқӣ» Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад: Ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2007 №489 « Дар бораи тасдиқи Номгӯи техникаи кишоварзии ба Ҷумҳурии Тоҷикистон воридшавандае , ки аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрук озод карда мешаванд»

1. Номгӯ ва қисми 1 Қарор баъди калимаи «техникаи кишоварзӣ» илова кардан «ва воридоти воситаҳои истеҳсоли кишоварзӣ».

2. Номгӯи замимагардидаи техникаи кишоварзии ба Ҷумҳурии Тоҷикистон воридшавандае, ки аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрук озод карда мешаванд бо илова намудани қисми 6, 7 ва 8 бо мазмуни зерин тасдиқ карда шавад .

№	Код тибқи НМ ФИХ	Феҳристи номгӯи молҳо.
6.	1205101000	Тухми маъсар барои кишт.
	1206001000	Тухми офтобпараст барои кишт.
	1207999700	Тухмӣ ва ҳосили дигар зироатҳои равшандиҳанда, майда карда шуда ё майда нашуда ва ғайра.
	1209100000	Тухми лаблабуи қанд.
	1209210000	Тухми юнучқа барои кишт.
	1209999100	Тухмиҳои растаниҳои, ки куллан барои ба даст овардани гулҳо, ба ғайр аз зернишондодӣ 1209300000.
7.	3808912000	Заҳрдоруҳо зидди ҳашароти зараррасон дар асоси карбонати хлорид.
	3808913000	Заҳрдоруҳо зидди ҳашароти зараррасон дар асоси карбонатҳо.
	3808914000	Заҳрдоруҳо зидди ҳашароти зараррасон дар асоси пайвастаҳои модаҳои органики фосфорӣ.

	3808919000	Дигар захрдоруҳо зидди ҳашароти зараррасон
	3808923000	Дигар захрдоруҳо зидди касалиҳои занбӯруғи растаниҳо дар асоси дитиокарбаматҳо.
	3808924000	Дигар захрдоруҳо зидди касалиҳои занбӯруғи растаниҳо дар асоси бензимидазолҳо.
	3808925000	Дигар захрдоруҳо зидди касалиҳои занбӯруғи растаниҳо дар асоси диазолҳо ё триазолҳо.
	3808926000	Дигар захрдоруҳо зидди касалиҳои занбӯруғи растаниҳо дар асоси диазинҳо ё морфолинҳо.
	3808928000	Дигар захрдоруҳо зидди касалиҳои занбӯруғи растаниҳо .
	3808931100	Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона дар асоси феноксифитогормонҳо.
	3808931300	Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона дар асоси триазинҳо.
	3808931500	Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона дар асоси амидҳо.
	3808931700	Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона дар асоси карбаматҳо.
	3808932100	Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона дар асоси феноксифитогормонҳо.
	3808932300	Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона дар асоси якҷоягии карбамид, урасил ё карбамиди сульфонил.
	3808932700	Дигар воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона.
	3808939000	Батартибдароварандаи афзоиши растанӣ.
	3808999000	Дигар захрдоруҳо зидди ҳашароти зараррасон (Инсектисинҳо) родентисинҳо, захрдоруҳо зидди касалиҳои занбӯруғи растанӣ (Фунгисидҳо), Воситаҳои химиевӣ дафъи алафҳои бегона (Гербисидҳо) воситаҳои муқобили сабзиш ва Батартибдароварандаи афзоиши растанӣ, воситаҳои дезинфексионӣ ва ба он баробар карда шуда ва дар намуди тайёр.
8.	3102101000	Мочевина, дорои бештар аз 45 % вазни азот дар тавозуни масолеҳи хушки беоб.
	3102210000	Сулфати аммоний.

3102309000	Дигар нитрати аммоний.
3102409000	Омехтаи нитрати аммоний бо карбонати кальсий ва бо дигар модаҳои ғайриорганикӣ ва нурии минералие, ки бештар аз 28% азотро дорост.
3102509000	Дигар нитрати натрий.
3102800000	Омехтаи мочевин ва нитрати аммоний дар маҳлули обӣ ё аммиак.
3103109000	Боқимонда суперфосфатҳо.
3103900000	Боқимонда нуриҳои фосфорӣ.
3104201000	Хлориди калийдор , дорои на бештар аз 45% калий дар тавозуни K20 дар масолеҳи хушки беоб.
3104300000	Сульфати калий.
3104900000	Боқимонда нуриҳои минералӣ, кимиёвӣ ва калийдор.
3105209000	Боқимонда нуриҳои минералӣ ё кимиёвӣ, дорои 3 намуди таркибашон аз азот, фосфор ва калий мебошанд.
3105510000	Нуриҳои , ки дорои нитратҳо ва фосфатҳо.
3105590000	Боқимонда нуриҳои минералӣ ё кимиёвӣ, дорои 2 намуди таркибашон аз азот ва фосфор мебошанд.
3105601000	Суперфосфати калийдор.
3105609000	Боқимонда нуриҳои минералӣ ё кимиёвӣ, дорои 2 намуди таркибашон аз калий ва фосфор мебошанд.
3105909900	Боқимонда нуриҳои минералӣ ё кимиёвӣ.

РҶҶҲАТИ САРЧАШМАҲОИ ИСТИФОДАШУДА

1. Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон
2. Аҳдномаи генералӣ оид ба тариф ва савдо
3. Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон
4. Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон.
5. Кодекси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон.
6. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ислоҳоти замин»
7. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)»
8. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти иқтисодии хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон».
9. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими асъор ва назорати асъор»
10. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»
11. Қарори Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ» майи 2002 с.
12. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.05.2002 с. № 209 «Дар бораи маъқул донистани ҳуҷҷати Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ»
13. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4.07.2006 с. №290 «Дар бораи Барномаи мубориза бар зидди касалиҳо ва ҳашароти зараррасони боғу тоқзори Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010».
14. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 майи 2006 с. № 193, «Дар бораи тасдиқи Номгӯи таҷҳизоти тиббӣ ва фармасевтӣ, асбобҳои тиббӣ, ки хангоми воридот аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва бочи гумрукӣ озод мебошанд»
15. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12 январи 2005 сол № 13 «Дар бораи ба таъхир гузоштани мӯҳлати пардохти бочи гумрукӣ ва андоз аз арзиши иловашуда ба субъектҳои фаъолияти иқтисодии хориҷӣ, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси қарордодҳои фучерсӣ-форвардӣ сӯзишвории дизелӣ, нуриҳои минералӣ ва захримиқатҳо ворид менамоянд».
16. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8.11.1995 с. № 672 «Дар бораи тадбирҳои пешгирии паҳншавии малах ва дигар зараррасонҳои зироатҳои кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»
17. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1.03.2004 с. № 86 «Оид ба Барномаи рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2015 »

18. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 02.12.2006 с. № 516 «Дар бораи тасдиқи Барномаи рушди соҳаи коркарди маҳсулоти кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007-2015 »
19. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1.10.2002 г. № 385 «Дар бораи таҷдиди сохтори корхонаҳо ва ташкилотҳои кишоварзӣ дар давраи солҳои 2002-2005»
20. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 472 аз 2.12.2005 сол «Дар бораи тасдиқи хирочҳои гумрукӣ барои хизматрасонии гумрукӣ»

Дигар сарчашмаҳо:

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Республикаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (15.04.2009 с.)
2. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э. Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (20.04.2006 с.)
3. Рӯзномаи ASIA-Plfs аз 14.06.2007 № 24.
4. Рӯзномаи ASIA-Plfs аз 18.01.2007. № 3
5. www.akipress.org
6. www.president.tj

Агентии ИМА оид ба рушди байналмиллалӣ (USAID)

Миссияи минтақавӣ дар Осиёи Марказӣ

050010, Қазоқистон, Алматы,

куч. Қозибек би, 41

Тел: (+7 327) 250-76-12

Факс: (+7 327) 250-76-35

<http://centralasia.usaid.gov>